

Muhakemat

Uluslararası Risale-i Nur Araştırmaları Dergisi

31 Mart Vakası'na Giden Süreç İçerisinde Bediüzzaman Said-i Kürdi, Derviş Vahdetî ve İttihad-ı Muhammedî Cemiyeti Üzerine Tarihsel Sosyolojik Bir Analiz

Öz

II. Meşrutiyet'in ilanıyla beraber, Osmanlı toplumu içerisindeki farklı millet ve kesimlerden insanların düşüncelerini ve fikirlerini ifade edebilecekleri özgürlükçü bir ortam oluşmuştur. Bu süreçte meydanlarda söz söyleyen düşüncelerini ifade edip öneriler getiren insanlardan birisinin de Bediüzzaman Said-i Kürdi olduğu görülmektedir. II. Meşrutiyet'in ilanı ile başlayan bu basın hürriyeti içinde, Derviş Vahdetî; Volkan'ı *İnsaniyete hadim, dini, siyasi, yevmi gazetedir*, diyerek 11 Aralık 1908'de çıkarmaya başlamıştır. Bediüzzaman Said-i Kürdi'nin, Volkan gazetesi yayın hayatına başladıktan yaklaşık dört ay sonra gazetenin 70. sayısında ilk makalesi yayınlanmakla birlikte 110. sayıya kadar ulaşan gazetenin on beş farklı sayısında yazıları yer almaktadır. Kıbrıslı Derviş Vahdetî'nin sahibi olduğu Volkan gazetesi, 48. sayısı olan 17 Şubat 1909 tarihinden itibaren başlığının altında *İttihad-ı Muhammedî Cemiyeti'nin mürevvic-i efkârıdır*, ifadesiyle yayınlanmaya başlayarak cemiyetin yayın organı durumuna gelmiştir. Cemiyetin İstanbul Merkezi İdare Meclis Azası olan Bediüzzaman Said-i Kürdi'nin süreç içerisinde İttihad-ı Muhammedî Cemiyeti'ne (İMC) karşı itirazlara ve vehimlere cevap verdiği, cemiyetin savunuculuğunu üstlendiği görülmektedir. Bediüzzaman hem İMC hakkındaki itirazları izale etmeye çalışırken hem de Volkan'da kaleme aldığı diğer makalelerinde soğukkanlı, açıklayıcı ve eleştirel bir üslup kullandığı görülmektedir. Diğer yandan Vahdetî'nin Volkan gazetesinde neşrolunan yazılarından ve taşıdığı İslami tonlarla birlikte İttihad-ı Muhammedî Cemiyeti'nin Volkan gazetesi üzerinden yaptığı açıklamalardan Derviş Vahdetî'nin ve kurucusu olduğu cemiyetin Meşrutiyet karşıtı olmadığı bilakis şeriat dairesinde Meşrutiyet'i ve hürriyeti savunduğu görülmektedir. Bu çalışmada tahliller yapılırken Volkan gazetesinin bütün nüshaları incelenip Bediüzzaman ve Vahdetî'nin bu gazete bünyesinde yayınlanmış olan yazılarına başvurulmuştur. Ayrıca literatürdeki kaynaklar incelenerek elde edilen veriler dönemin sosyolojisi içerisinde incelenerek analizlere tabi tutulmuştur. Bu çalışmada 31 Mart Vakası'na giden süreç içerisinde Bediüzzaman Said-i Kürdi, Derviş Vahdetî ve İttihad-ı Muhammedî Cemiyeti ayrıntılı olarak ele alınacaktır.

Anahtar kelimeler: Hürriyet, Meşrutiyet, İttihad-ı Muhammedî Cemiyeti, Volkan gazetesi, Bediüzzaman Said-i Kürdi, Derviş Vahdetî.

Neriman MORKOÇ

Öğr. Gör. Dr.

Muş Alparslan Üniversitesi,
Bulanık Meslek Yüksekokulu,
Sosyal Hizmetler ve Danışmanlık Bölümü,
Sosyal Hizmetler Anabilim Dalı
Muş, TÜRKİYE
n.irec@alparslan.edu.tr
<https://orcid.org/0000-0001-7431-529X>

Araştırma Makalesi

Süreç

Geliş: 09/10/2024

Kabul: 19/12/2024

Yayın Tarihi: 31/12/2024

Yayın Sezonu: Aralık

İntihal

Bu makale, en az iki hakem tarafından incelendi ve intihal içermediği teyit edildi.

Telif hakkı

Yazarlar dergide yayınlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmaları Creative Commons Atıf-GayriTicari 4.0 Uluslararası Lisansı (CC BY NC) kapsamında yayımlanmaktadır.

Etik Beyan

Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur. Hukuki sorumluluk yazarlara aittir.

Atıf

Morkoç, Neriman. "31 Mart Vakası'na Giden Süreç İçerisinde Bediüzzaman Said-i Kürdi, Derviş Vahdetî ve İttihad-ı Muhammedî Cemiyeti Üzerine Tarihsel Sosyolojik Bir Analiz". Muhakemat Uluslararası Risale-i Nur Araştırmaları Dergisi 4 (Aralık 2024), 85-119.

A Historical Sociological Analysis on Bediuzzaman Said-i Kürdi, Dervish Vahdetî and the Muhammadan Union Society in the Process Leading to the March 31 Incident

Abstract

With the declaration of the Constitutional Monarchy II, a liberalized environment was created in which people from different nations and segments of Ottoman society could express their thoughts and ideas. In this process, Bediuzzaman Said-i Kürdi was one of the people who spoke in the squares, expressed his thoughts and made suggestions. Within this freedom of the press that began with the declaration of the Constitutional Monarchy II, Dervish Vahdetî started to publish *Volkan* on December 11, 1908, saying that it was a religious, political, daily newspaper dedicated to humanity. Bediuzzaman Said-i Kürdi's first article was published in the 70th issue of the newspaper about four months after the *Volkan* newspaper started its publication life, and his articles were published in fifteen different issues of the newspaper, which reached to the 110th issue. The newspaper *Volkan*, owned by Cypriot Dervish Vahdetî, started to be published as of February 17, 1909, its 48th issue, with the statement "It is the mürevvic-i efkârî of the Muhammadan Union Society" under its title, and became the publication organ of the Society. Bediuzzaman Said-i Kürdi, who was a member of the Istanbul Central Administrative Council of the Society, responded to the objections and delusions against the Muhammadan Union Society (İMC) and assumed the defense of the Society. It is seen that Bediüzzaman used a cold-blooded, explanatory and critical style both in his attempts to resolve the objections against the İMC and in his other articles in *Volkan*. On the other hand, from Vahdetî's writings published in the *Volkan* newspaper and the statements made by the Muhammadan Union Society through the *Volkan* newspaper, it is seen that Dervish Vahdetî and the society he founded were not against the Constitutional Monarchy, on the contrary, they defended the Constitutional Monarchy and freedom within the framework of Sharia. In this study, all copies of the *Volkan* newspaper were analyzed and Bediuzzaman and Vahdetî's writings published in this newspaper were consulted. In addition, the data obtained by examining the sources in the literature were analyzed and analyzed within the sociology of the period. In this study, Bediuzzaman Said-i Kürdi, Dervish Vahdetî and the Muhammadan Union Society will be discussed in detail in the process leading to the March 31st Incident.

Keywords: Freedom, Constitutional Monarchy, Muhammadan Union Society, *Volkan* Newspaper, Bediuzzaman Said-i Kürdi, Dervish Vahdetî.

Neriman MORKOÇ

Dr. Lecturer

Mus Alparslan University
Bulanık Vocational School,
Department of Social Services,
Department of Social Services
Muş, TÜRKİYE

n.irec@alparslan.edu.tr

<https://orcid.org/0000-0001-7431-529X>

Research Article

History

Received: 09/10/2024

Accepted: 19/12/2024

Published: 31/12/2024

Pub Date Season: December

Plagiarism

This article has been reviewed by at least two referees and scanned via a plagiarism software.

Copyright

This work is licensed under Creative Commons AttributionNonCommercial 4.0 International License (CC BY NC)

Ethical Statement

It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited. Legal liability belongs to the authors.

Citation

Morkoç, Neriman. "31 Mart Vakası'na Giden Süreç İçerisinde Bediüzzaman Said-i Kürdi, Derviş Vahdetî ve İttihad-ı Muhammedî Cemiyeti Üzerine Tarihsel Sosyolojik Bir Analiz". *Muhakemat Uluslararası Risale-i Nur Araştırmaları Dergisi* 4 (Aralık 2024), 85-119.

Giriş

II. Meşrutiyet'in ilanı; her millettten, her kesimden insanların kendilerini rahatça ifade edebilecekleri, düşüncelerini/fikirlerini anlatıp önerilerini sıralayabilecekleri koşulların oluşmasını sağlamıştır.¹ II. Meşrutiyet'le birlikte esen bu özgürlük rüzgârı, birçok cemiyetin kurulmasına ve birçok gazetenin yayına başlamasına zemin hazırlamıştır. Derviş Vahdetî'nin çıkarmış olduğu Volkan, bu gazetelerden ve kurucusu olduğu İttihad-ı Muhammedî'de bu cemiyetlerden birisidir. Meşrutiyet ile gelen bu süreçte, meydanlarda söz söyleyen, fikirlerini beyan edip öneriler getiren insanlardan birisinin de Bediüzzaman Said-i Kürdi² olduğu görülmektedir.³ 19. yüzyılın son çeyreğinde dünyaya gelmiş, Osmanlı devletinin son yılları, Meşrutiyet'i, imparatorluğun yıkılışı ve cumhuriyetin kuruluşu gibi dönüm noktalarını görmüş ve bu dönemlere damgasını vurmuş bir şahsiyettir. Şark medreselerinde yetişmiş, bu medreselerde ders aldığı dönemlerde zekaca üstün tarafları görülmüş⁴ ve bu nedenle takdir⁵ edilmiştir. Bediüzzaman Said-i Kürdi'nin Volkan gazetesinde ve bu gazetenin öncesinde başka mecmualarda da yazıları görülmektedir. Yine Bediüzzaman Said-i Kürdi ile yakın zamanlarda dünyaya gelen, Bediüzzaman gibi medrese geçmişi olan, hayatının akışı içerisinde farklı fikir ve düşüncelerle tanışan Kıbrıslı Derviş Vahdetî, 31 Mart Vakası'nın⁶ bir numaralı zanlısı görülerek idam edilmiştir. Derviş Vahdetî'nin kurucuları arasında yer aldığı, Bediüzzaman Said-i Kürdi'nin ise Dersaadet Merkezi Meclis-i İdare Azaları arasında bulunduğu İttihad-ı Muhammedî Cemiyeti'nin (İMC) kuruluşu, başlangıcından itibaren sıkıntılı bir süreç içerisinde olmuştur. İMC'nin kurulması 1909 yılı Mart ayı başlarında ilk kurucu ekibin dağılması ile birlikte Vahdetî/ Volkan ekibinin etkinleşmesi ile yeni bir aşamaya ulaşmıştır. Bu zamana kadar Volkan gazetesi ve bu çevre ile bağlantılı konularda ismi geçmeyen Bediüzzaman Said-i Kürdi'nin sürece dahil olması bu aşama ile birlikte gerçekleşmiştir. Bediüzzaman artık İttihad-ı Muhammedî Cemiyeti içinde ve Volkan yazarları arasında yer almaya başlamıştır. 31 Mart Vakası'nda Bediüzzaman'ın konumu bu ilişkiler içinde ve özellikle İMC içindeki etkinliği üzerinden değerlendirilmiştir.⁷ Bediüzzaman Said-i Kürdi, Derviş Vahdetî, Volkan gazetesi ve İttihad-ı Muhammedî Cemiyeti bu çalışmanın başat konuları arasındadır.

Bu çalışmada 31 Mart Vakası'na giden süreç içerisinde Volkan gazetesinin takındığı tavır/durum, çizgisi, yazarları ve fikri programı, İttihad-ı Muhammedî Cemiyeti'nin kuruluş aşaması, zaman içerisinde Volkan gazetesinin İttihad-ı Muhammedî Cemiyeti'nin yayın organı haline gelmesi araştırılmıştır. Ayrıca bu gazetenin sahibi ve başyazarı olan Derviş Vahdetî ile yine dönemin etkin ve önemli ulemasından ve Volkan'ın en önemli yazarlarından birisi olan Bediüzzaman Said-i Kürdi arasındaki ilişki ile bu çalkantılı devirde tartışmaların odağında bir gazete olan Volkan ve yine tartışmaların odağında bir cemiyet olan İttihad-ı Muhammedî arasındaki münasebet incelenmiştir. Yine bu çalışmada Bediüzzaman'ın İttihad-ı Muhammedî Cemiyeti'ni algılayış şekli, Vahdetî ve Bediüzzaman Said-i Kürdi'nin Meşrutiyet'e bakış açıları, hürriyet ve istibdat kavramlarına yaklaşımları, İttihad ve Terakki Cemiyeti'ne (İTC) bakış açıları irdelenmiştir. Bu konularda tahliller yapılırken Derviş Vahdetî'nin Volkan gazetesine ve bu gazetede kaleme almış olduğu yazılarına ve Bediüzzaman Said-i Kürdi'nin söz konusu gazete bünyesinde telif ettiği yazı ve eserlerine başvurulmuştur. Son olarak Bediüzzaman Said-i Kürdi'nin İMC içerisindeki konumu ile birlikte Volkan gazetesinde yazmış olduğu makalelerin tamamı dönemin sosyolojisi içerisinde incelenerek fikri analizlere tabi tutulup bu makaleler ışığında Bediüzzaman'ın 31 Mart Hadisesi'nde durduğu yere kısaca değinilmiştir.

- 1 Cemalettin Canlı- Yusuf Kenan Beysülen, *Zaman İçinde Bediüzzaman* (İstanbul: İletişim Yayınları, 2010), 117.
- 2 Bediüzzaman, Volkan gazetesinde yazdığı makalelerinde bizzat kendisi "Bediüzzaman Said-i Kürdi" lakabını kullanmıştır. Kendisi, bu lakabı kullandığından dolayı makale boyunca Bediüzzaman Said-i Kürdi ismi kullanıldı.
- 3 Canlı-Beysülen, *Zaman İçinde Bediüzzaman*, 117.; Osman Resulan, *Bediüzzaman'ın Volkan Yazıları* (İstanbul: Nübihar, 1994), 13.
- 4 Sadık Albayrak, *31 Mart Gericisi Bir Hareket Mi? İrtica'nın Tarihçesi 1* (İstanbul: İz Yayıncılık, 2015), 157.
- 5 Sadık Albayrak *31 Mart Gericisi Bir Hareket Mi? İrtica'nın Tarihçesi 1* (2015) kitabında Bediüzzaman Said-i Kürdi'nin bu dönemi için "...gençliğinin verdiği heyecanı aksiyona döken biri" ... ifadelerini kullanır. (bkz: sayfa:157)
- 6 31 Mart Vakası (Hadisesi) olarak isimlendirilen bu olay Rumi takvime göre 31 Mart 1325'te başladığından dolayı bu adla anılmıştır. Miladi olarak 13 Nisan 1909 tarihine denk gelmektedir.
- 7 Canlı-Beysülen, *Zaman İçinde Bediüzzaman*, 140.

31 Mart Hadisesi'nin iyi idrak edilebilmesi için bu hadisenin vuku bulduğu dönemin sosyolojisinin ve bu dönemde etkin rol oynayan cemiyetlerin⁸, dönemin siyasi aktörlerinin ve bu dönemdeki toplumu yönlendirme potansiyeli olan basın-yayın organlarının⁹ iyi anlaşılması gerekmektedir. Fakat şu ifade edilmelidir ki bu dönemdeki cemiyetleri, dönemin siyasilerini ve bu dönemde etkin rol oynayan ulema ve fikir adamlarını, basın yayın mecmualarını detayları ile analiz etmek bu makaleye sığdıramayacak kadar teferuat gerektirir ve makalenin konusunu aşar.

Makalede şu sorulara yanıt aranmaktadır:

1. Volkan gazetesinin 31 Mart Hadisesi'ne giden süreç içerisindeki çizgisi ve fikri programı nedir?
2. Bediüzzaman Said-i Kürdi'nin Volkan gazetesi, İMC ve Derviş Vahdetî ile münasebeti nedir?
3. Bediüzzaman Said-i Kürdi ve Derviş Vahdetî ve İMC'nin istibdat, Meşrutiyet ve hürriyete bakış açıları nasıldır?
4. Bediüzzaman Said-i Kürdi ve Derviş Vahdetî'nin, İttihad ve Terakki Cemiyeti'ne (İTC) bakış açısı nedir?
5. İttihad-ı Muhammedî Cemiyeti'nin kapsamı ve muhteviyatı nedir? Hangi amaç için kurulmuştur?
6. Bediüzzaman Said-i Kürdi'nin Volkan gazetesinde yazdığı yazıların muhteviyatı ve amacı nedir?
7. Bediüzzaman Said-i Kürdi'nin 31 Mart Hadisesi'ndeki rolü ve etkisi nedir?

1. Tartışmaların Odağında Bir Şahsiyet; Derviş Vahdetî Kimdir?

Meşrutiyet döneminin en çok tartışılan, üzerinde en çok söz söylenen şahsiyetlerinden birisi de Derviş Vahdetî'dir. Hareketli bir hayat yaşayan ve 31 Mart Hadisesi'nden suçlu bulunarak genç yaşta idam edilen Derviş Vahdetî'nin¹⁰ hayatı ve kendisine yönelik değerlendirmeler Volkan gazetesinde kaleme aldığı yazıları dikkate alınarak yani ilk kaynaktan, kendi yazmaları üzerinden verdiği bilgiler göz önünde bulundurulacak şekilde yapılacaktır. Derviş Vahdetî, Volkan'ın 17-24. numara aralığında bulunan yedi sayılıklı bir yazı dizisi ile hayatından bahsetmiştir. Derviş Vahdetî'den bahseden kitaplarda onun yaşamına dair verilen bilgilerin kaynağı samimi bir dille II. Abdülhamid'e hitaben kaleme almış olduğu bu yazılardır. Derviş Vahdetî, 1869 senesinde Kıbrıs'ta dünyaya geldi. Asıl ismi Derviş'tir. *Vahdetî* mahlasını daha sonra o dönemin adetine uyarak almıştır. Babası ayakkabıcı esnafından Kıbrıslı Mahmud Ağa'dır. Ailesi çok fakirdi.¹¹ Bu fakirlikle alakalı kendi ifadesi¹² şu şekildedir:

“Vâlidem bir fakire kadın. Babam bütün gün çalışır. Bir lokma ekmek parası kazanır. Ufak, pek ufak bir evcikde hepimiz bir yorganın altında, kışın soğuktan, tir tir titrerdik, bir sıcak çorba bile bulup içemedik!...Zavallı peder! Bu sefil hayatla, beni okutmak için elimden tutar da, mekteb kapısına kadar götürürdü.”¹³

Dört yaşında okula gitti. On dört yaşında hafız oldu. On altı yaşında annesi ve birkaç yıl sonra da babası öldü¹⁴. Konuyla ilgili ifadesi şu şekildedir:

“Dört yaşında mektebe girdim. Beş yaşında da hatm ettim. On dört yaşında iken de hâfız-ı Kur'-ân olmuşum.”...”Sinnim yirmiye buldu. Buldu ama: Dört sene evvel vâlidem kuyuya atlamak sûretiyle müntehiren, bir sene sonrada babam ecel-i mev'uduyla lâkin şehîden vefât etti.”¹⁵

Bu ifadelerden annesinin intihar ettiği, babasının ise eceli ile şehid olarak vefat ettiği anlaşılmaktadır.

8 İttihad ve Terakki Cemiyeti, İttihad-ı Muhammedî Cemiyeti vb.

9 Volkan, Mizan, Tanin ve bu dönemde yayın yapan diğer gazeteler

10 Abdulkadir Menek, *Bediüzzaman Said Nursi İstanbul Hayatı* (İstanbul: Sebat, 2017), 12.

11 M. Ertuğrul Düzdağ, *Yakın Tarih Yazıları* (İstanbul: İz Yayıncılık, 1997), 153-159, 160.

12 Kaynak eserlerden yapılan doğrudan alıntılmalarda yazım ve noktalama hatası olsa bile bu hatalara müdahale edilmemiştir.

13 M. Ertuğrul Düzdağ, *Volkan Gazetesi 1908-1909* (İstanbul: İz Yayıncılık, 1992), 72.

14 Düzdağ, *Yakın Tarih Yazıları*, 153.

15 Düzdağ, *Volkan Gazetesi 1908-1909*, 72.

“...vefât etti ama: iki oğlan ve bir de kız çocuğu bıraktı. Bunlar ne yiyecekler idi? Biraderler kunduracı çıraklığına, hemşiremi evlâdlığa, evlâdlığa değil, hizmetkârlığa vermiş idim. Düşün bu hayatı düşün! Gördün mü sefâlet nedir? Ben, medrese köşelerinde, onlar başka ellerde, bir memlekette ama, birbirimizden garib! Gördün mü gurbet nedir?”¹⁶

Volkan gazetesinin 17. sayısındaki bu ifadelerinin ardından iki kardeşinden birisinin yirmi, diğerinin de yirmi beş yaşında iken veremden öldüğünü belirtir. Devamında kız kardeşi için ise “Kız da el ellerinde kudret yok ki bakayım”¹⁷ der. Erken yaşlarda annesinin ve babasının ölümü, sonrasında sefalet içerisinde kardeşlerinin durumu ve kardeşlerinden ikisini genç yaşlarda kaybetmesi ve bunları ifade ediş tarzına bakarak yaşadığı tüm olumsuzlukların üzerinde derin izler bıraktığı yorumu yapılabilir. Vahdetî, medreseye girip Arapça ve fıkıh okudu. Tarikat-ı Nakşibendiye’ye girdi¹⁸. Kendi ifadeleri şu şekildedir; “Bir mikdar Arabça olarak sarf ve nahiv, biraz da fıkıh gördüm. Tarikat-i Nakşibendiye’ye sülûk ettim.”¹⁹ Ayasofya Camii²⁰’ne müezzin oldu²¹ ... “lâkin ben, o vakit memleketce, teferrüd etmiş bir hâfiz. En büyük câmi-i şerifimiz olan Ayasofya’nın en parlak müezzini...”²²

İstanbul ile Kıbrıs arasındaki münasebet ilerleyince İstanbul’a gelerek burada iki ay kaldı. Kıbrıs’a döndüğünde Larnaka’da bulunan bir misyonda İngilizce öğrenmeye başladı. Lakin bir müddet sonra ders bahanesiyle kilisedeki vaaza devamın zorunlu kılınması üzerine, dersleri terk etti. Kıbrıs’ta *Mizan*, *Meşveret* ve *Hürriyet* gazetelerini takip etti. Hürriyet için Paris’e gitmek üzere İstanbul’dan kaçıp Kıbrıs’a gelen gençlere elinden gelen desteği sağladı. Avrupa’da çıkan hürriyetçi gazeteleri, gizlice dağıttı. Bu nedenlerle ismi Jön Türk’e çıktı ve Sultan II. Abdülhamid’e dil uzattığı gerekçesiyle bir ara yakalanarak muhakeme edildi. İngilizcesi yeterli seviyeye ulaştıktan sonra ilmiye kıyafetini çıkararak, Kıbrıs’taki İngiliz yönetiminde memur oldu. Çok çalışıp memuriyetinde ilerledi. Bu evrede de özgürlükçü aydınların yayınlarını takip ederek onlara bağlandı.²³ Konuyla ilgili ifadesi şu şekildedir:

“Vaktâ ki: yüzümü İstanbul’a çevirdim ve gelip gidenlerin sözlerine inandım. Gazetelerin ki: Meşveret’le Mizân’ın mündericâtını bit’tetik kabul ettim. O vakit bu işe dört el ile sarıldım. Gelenlere cebimde kaç param varsa verirdim. Han, otel, ev bulur yatırırdım.”²⁴

1902’de tekrar Kıbrıs’tan İstanbul’a geldi. İş bulamayıp, parası bitince Dahiliye Nazırına hitaben kaleme aldığı şiddetli bir dilekçe sonucunda Muhacirin Dairesine alındı. Fakat tüm tecrübesine ve yaşına rağmen, evrakı temize çekmekle vazifelendirilince bu durumu kendisi için uygun görmedi. Tekrardan yazdığı bir dilekçe, yanlış yorumlanıp Diyarbakır’a sürülmesine neden oldu. İstanbul’dan sürülmek üzere tutuklandığında otuz dört gün ailesinden bihaber hapsedilip Mehterhâne’de işkence gördükten sonra, hasta eşi ile beraber Mekke vapuruna bindirilerek, Samsun’a ve oradan da Diyarbakır’a sürüldü. Burada üç buçuk yıl kaldı.²⁵ Derviş Vahdetî, sürgün hayatının kendisi ve ailesi üzerindeki etkisini şu ifadelerle anlatır:

“... İstanbul’dan ne feci sûrette tevkif; ne haksız sûrette teb’id olundum. Ailem dizanteri ile esîr-i firâş. O sırada hatta kalmamış idi taş üstünde taş. Para yok. O hastalıktan bî-tâb, ben felâketle bî-nân ü bî-âb. Otuz dört gün, Zaptiye’de mahbûs. İhtilâttan da memnû, etrafımızda bin türlü câsus.

16 Düzdağ, *Volkan Gazetesi 1908-1909*, 72.

17 Düzdağ, *Volkan Gazetesi 1908-1909*, 72.

18 Düzdağ, *Yakın Tarih Yazıları*, 153.

19 Düzdağ, *Volkan Gazetesi 1908-1909*, 72-73.

20 Burada ifade edilen Ayasofya Camii, Lefkoşe’deki Ayasofya Camii’dir. (bkz: Kurşun ve Kahraman, “Derviş Vahdeti”. Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, sf:198) Şu anki ismi Selimiye Camii’dir. ([https://tr.wikipedia.org/wiki/Selimiye_Camii_\(Lefkoşa\)](https://tr.wikipedia.org/wiki/Selimiye_Camii_(Lefkoşa))) Erişim tarihi:21.09.2024)

21 Düzdağ, *Yakın Tarih Yazıları*, 153.

22 Düzdağ, *Volkan Gazetesi 1908-1909*, 73.

23 Düzdağ, *Yakın Tarih Yazıları*, 153.; Zekeriyâ Kurşun–Kemal Kahraman, “Derviş Vahdeti”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. (İstanbul: TDV Yayınları, 1994), IX /198.

24 Düzdağ, *Volkan Gazetesi 1908-1909*, 80.

25 Düzdağ, *Yakın Tarih Yazıları*, 153-154. Kurşun–Kahraman. “Derviş Vahdeti”. IX /198.

Ailem öldü mü, ben bilmem; ben ne oldum, o bilmez. Birgün bizi aldılar. Mehterhâne'ye aşırıldılar. Orada haçvâri bir sütun. Başımızı, ayağımızı soydular. O haça bizi gerdiler. Ölçtüler, dövdüler, bin türlü hakârete de mâruz kıldılar. Ne hâl idi o! ilahi! Bir gün sonra mâ-âile Mekke vapuruna bil-irkâb, iki zebâni ile Samsun'a ondan da Diyarbakir'e atıldılar."²⁶

Fakat olacak hadiselerden bihaber, bu sürenin son aylarında II. Meşrutiyet'in ilân edilmesine az bir zaman kalmışken başına sarık sarıp derviş kıyafetine girerek, ailesinin itirazını dinlemeden, eşini tek başına bırakıp sürgün yerinden kaçtı. Fırat'tan geçerken Birecik'te yakalandı. Üç gün zindanda kaldıktan sonra, kendisini din ve vatan haini olarak bilen siyahi bir jandarmanın baskısı altında, iki günde Urfa'ya ve on günde yaya ve kelepçeli olarak Diyarbakir'a getirildi. Diyarbakir'da da on gün hapis yattıktan sonra burada hamiyetli bir zat olarak nitelediği birinin kefil olması ile serbest bırakıldı. Bir buçuk ay sonra ise II. Meşrutiyet ve umumi af ilân edildi.²⁷ Kendisi belirtmiş olduğumuz bu hadiseleri şu şekilde ifade eder:

"Üç buçuk sene ağladık. Meğer o menfâ bize rahmet imiş. Güyâ ki, o bir çile-i Mevlâna imiş! Bu çile noksan imiş ki, firâra karar verdim. Tebdil-i kıyâfetle tamam bir derviş oldum. Fakat, düşünmeli ki kaçıyorum. Kürdistan'da ailemi tek başına bırakıyorum. Evden çıkarken o, gitme diyor. Ben ise, onu itiyorum. Çünkü evvel râzı oldu, şimdi dönüyordu. Azmime mâni oluyordu. Öyle oldu. Bıraktım, yolları tuttum. Ne felâketler! ne felâketler gördüm. Nihâyet on beş gün mü? Sonra Fırat'tan geçiyordum: Birecik'te yakayı artık ele verdim. Ne ricâlar ettim. Kimse dinlemez. Nihâyet bizi zindana attılar. Bitler, esrarkeşler, daha bin türlü caniler hep orada. Bir zindan ki ancak on beş kişi alıyordu. Lâkin biz tam yirmi iki, ekmek istesek veren yok. Su istesek vallah duyan yok. Altta bir hasır olsun, o da yok. Velhâsıl bu yokluk içinde bir şey var idi ki, o da Allah. Abdesthâneye çıkarana yok. İçeri oturan oturana. Bir lokma ekmek için hergün bağırana bağırana. Hiç dinleyen yok, vesselâm. Üç gün sonra kemâl-i hakaretle çağrıldık. Bir siyah jandarma beni öyle tahkir etti ki hiç unutmam. Sarığımdan tuttu, başımı salladı salladı, dişlerini gıcırdattı gıcırdattı. Gidi! gidi! diye başımı direğe vurdukça vurdu. Sebep ararsanız hâin-i dîn ü devlet. Zavallı adama öyle söylemişler. O da bir hâine lâyük muâmeleden geri durmadı. Ellerime öyle bir kelepçe vurdu ki damarlarım kabardı. O gün tam dokuz saat yürüdüm. Müddet-i ömrümde bu birinci yürüyüşüm idi. İki günde Urfa'ya, bir günde 13 saat mesâfe katederek, tam 10 günde Diyarbakir'e gelindi. Gelindi ama, sekiz tırnağım birden atıldı. Bizi orada da yine hapse attılar. Lâkin 10 gün sonra bir hamiyetli zat, kefil olup kurtardı."²⁸

Diyarbakir'daki sürgünü sırasında hârîka-i fitrat, ahrâr-ı ümmetin serefrâzı, üstâd-ı hürriyet diye nitelediği Ziya Bey (Gökalp) ile üç yıl süresince görüşüp sohbetinde bulundu. Vahdetî ayrıca Diyarbakir'daki gizli hürriyetçi harekete katılıp II. Meşrutiyet'in ilanından önce gerçekleşen telgrafhane işgalinde de bulundu.²⁹

"Zirâ, bugün ahrâr-ı ümmetin serfirâzı Diyârbekir'de ârâmsâz-ı terakkidir. Bütün ahvâle nazar-ı dûrbîn ile nigehbândır. O da Diyârbekirli Ziya ki: her an, yerinde ölmek için, hâzır bulunan üstâd-ı hürriyet ve kahramân-ı biemândır. İşte bu hârîka-i fitratle Diyârbekir'de, üç sene başbaşa gezdiğim, ve kemâlât-ı bî-nihâyesinden istifâdeye çalıştığım, ve bir şâkird-i emîni bulunduğum ve Diyârbekir vakası denilmekle marûf, telgrafhâne zabtında berâberinde olduğum halde..."³⁰

Ayriyeten Vahdetî, Diyarbakir'da Şeyh Hacı Ahmed ile tanışıp ondan edindiği tasavvufî tesiri Ziya Bey'den (Gökalp) aldığı felsefî kültür ile birleştirdi. Kullandığı *Vahdetî* mahlasını da bu halet-i ruhiye ile benimsedi.³¹

"Kimin hatırına gelirdi ki, üstâd-ı ekremim Diyârbekirli Ziya ile merhum Şeyh Hacı Ahmed'e

26 Düzdağ, *Volkan Gazetesi 1908-1909*, 69.

27 Düzdağ, *Yakın Tarih Yazıları*, 154.

28 Düzdağ, *Volkan Gazetesi 1908-1909*, 69-70.

29 Düzdağ, *Yakın Tarih Yazıları*, 154.

30 Düzdağ, *Volkan Gazetesi 1908-1909*, 231.

31 Düzdağ, *Yakın Tarih Yazıları*, 154.

tesadüf edip birinden felsefe, birinden, tasavvuf gibi iki cevher-i asliden istifade edip ve ikisinden bir hülâsa çıkarıp da başka türlü bir renge gireceğim. Ey bu kâinatı boş zannedenler! Kimin hatırına gelirdi ki, asâ-bedest bir derviş olarak menfâmdan firâr ile, derdest olunup da mezâlîm-i istibdatın en dehşetlilerinden olan Kürdistan hapishanelerindeki işkenceleri de görerek, ellerimizde kelepçeler, ayaklarımızda prangalar olduğu hâlde bin türlü felâketi görüp geçirdikten sonra aradan birbuçuk ay geçmeden aff-ı umûmîden bilistifâde yine Dersaadet'e avdet edeceğim. Kimin hatırına gelirdi ki, dâhiliye nazır-ı sâbıkı Hakkı Bey'e birkaç istida verip, o da, hıfzı, hıfzı gibi eski muamelelerle bizi artık, hükûmet kapısından içeriye adım atmamağa azmettirip de, derdimi, yalnız derdimi dökmek için Volkan'ı meydana getireceğim.”³²

Diyarbakır'dan ayrılıp Kıbrıs'ı ziyaret ettikten sonra İstanbul'a gelen Derviş, eski memurlardan olduğundan ve sürülmesinden dolayı tekrar göreve alınması için Dahiliye Nezareti olarak ifade edilen dönemin İçişleri Bakanlığı'na müracaat ettiyse de ilgi görmedi. Aynı başvurusunu, Volkan'ı çıkardıktan sonra da yaptı, lakin yine kabul edilmedi. Sürgün dönüşü, İstanbul'a gelince İTC'nin alakasızlığı üzerine, yeni kurulmuş olan Fedâkârân-ı Millet Cemiyeti'ne katıldı. Fakat tutumlarını beğenmemesinden dolayı üç gün sonra bu cemiyetten ayrıldı. Kendisine verilen dört yüz kuruşu da geri verdi. Sonrasında bir daha uğramadığı bu cemiyetin, ileriki zamanlarda birtakım suçlamalarla basılıp kapatılmasını bu nedenle tasvip ettiyse de daha sonra bu suçlamaların gerçek olmadığı ortaya çıkınca, bu yapıları hürriyet adına tenkit etti. Vahdetî, o sırada çok revaçta olan gazeteciliğe yönelerek Volkan'ı neşretmeye başladı. Düşüncesi, bu gazetenin yayın organı olacağı bir de *Hâdim-i İnsaniyet* derneği kurmaktı.³³ Kendisi bu düşüncesini şu şekilde ifade etmiştir; “Ya, bir Hadim-i İnsaniyet Cemiyeti teşkil etmek için tasavvur edip ve abone defterlerimi de -Hadim-i İnsaniyet Cemiyeti'nin vâsita-i neşr-i efkârıdır- diye tertip ettirip de muvaffak olamamış iken...”³⁴

Volkan'ın ilk sayılarının başlığı altındaki yazı da (Bkz. Resim 1) bunu göstermektedir. Hatta gazetenin abone defterlerini de *Hâdim-i İnsaniyet Cemiyeti'nin vâsita-i neşr-i efkârıdır*, diye bastırmıştır.³⁵ Vahdetî, isyanı bastırmak üzere Selanik'ten yola çıkan Hareket Ordusu'nun yaklaşması üzerine İstanbul'dan ayrıldı. Hereke, Sapanca, Gebze civarında bir süre gizlendi. İzmir'e gitmek amacıyla kiraladığı arabanın parası için borç istediği bir hemşerisinin ihbarı üzerine 25 Mayıs'ta İzmir'de yakalandı. Ardından İstanbul'a getirilerek isyancıları yargılamak için kurulan Divan-ı Harpte yargılanan Vahdetî 19 Temmuz 1909 günü asılarak öldürüldü. Asıldığında kırk yaşında bulunuyordu.³⁶ Volkan'daki yazılarından başka bir eseri bilinmiyor.³⁷

2. Volkan Gazetesi: Süreç İçerisindeki Çizgisi, Yazarları ve Fikri Programı Nedir?

II. Meşrutiyet'in ilanı ile başlayan yeni basın hürriyeti içinde, otuz dokuz yaşındaki Derviş Vahdetî, Volkan gazetesini “insaniyete hâdim, dinî, siyasî, yevmî gazetedir” diyerek 28 Teşrinisani 1324'te çıkarmaya başlamıştır. Volkan, ilk nüshasındaki besmele ile başlayan imzasız başyazısında kendisini şu ifadelerle tanıtır:³⁸

32 Düzdağ, *Volkan Gazetesi 1908-1909*, 361.

33 Düzdağ, *Yakın Tarih Yazıları*, 154-155.

34 Düzdağ, *Volkan Gazetesi 1908-1909*, 361.

35 Düzdağ, *Yakın Tarih Yazıları*, 154-155.

36 Menek, *Bediüzzaman Said Nursi İstanbul Hayatı*, 215.; Düzdağ, *Yakın Tarih Yazıları*, 156

37 M. Ertuğrul Düzdağ Yakın Tarih Yazıları kitabında Gayret kütüphanesinin 1327 tarihli kitap satış listesinde “Büyük Felaket Geliyor” adlı küçük bir risalenin karşısında “Derviş Vahdetî” adına rastladıklarını, fakat bulabildikleri kütüphane kataloglarında bu ismi halen bulamadıklarını belirtir. Kitabın 2. baskısının ilgili bölümün dipnotunda: Kitabın ilk baskısından sonra adı geçen risaleyi bulduklarını belirttikten sonra risalenin künyesini veriyor: “Büyük Felaket Geliyor, Melhameler Mitranlar”, Volkan Muharriri: Derviş Vahdetî, Babıali caddesinde Asır matbaası, sene 1324, 14 sayfa. Akabinde bu kitapçığın Volkanın 17 Ocak 1909 tarihli 23. sayısında çıkmış olan “Melhameler Mitranlar” yazısının aynen neşrinden ibaret olduğunu belirtir (Bkz: Ertuğrul Düzdağ, *Yakın Tarih Yazıları*, sf: 156).

38 Albayrak, *31 Mart Gerici Bir Hareket Mi? İrtica'nın Tarihçesi*, 94.

“Volkan”ın zamân-ı intişârı milletin ıyd-i ekberi olan Meclis-i Mebusan’ın küşâdı gününe ta’lik olunmuş iken bugün İstanbul mebuslarının yevm-i intihâbı olması yüzünden birçok tezelzülât-ı siyâsiyye vukû’a gelmesi, çevrilen dolapların istikâmet ile tedvirine alâ kadri’l-istitâa hizmet-i nâçizânede bulunabilmek ârzû-yi hak-perestânesiyle bugün feverâna başlamıştır. “Volkan” pek küçüktür lâkin fa’aldir. Fa’âl oldukça şâhika-i cibâl-i matbûâta kadar yükselecek oradan lâvlar saçacaktır. İkdâm-ı insan kadar metin, sabâh-ı bahar kadar müşa’şa olacak, tanîn-i rebâb kadar inleyecektir. Zaman zaman da gürültüler koparacaktır. “Volkan” haktan ayrılmaz, vicdânına karşı hareket etmez. Maksudı insâniyete hizmettir. Bu yolda ölmek canına minnettir. Ey, bir zerrede bin kâinât ihfâ, bir zerreden bin hâdisât ilâ eden müessis-i bünyân-ı avâlim! “Volkan” matbûât-ı İslâmiyye arasında rağbet ve takdîr-i umûmiyyeye mazhar olması ve rızâ-yı İlâhiyyene muvâfık hidemât-ı mebrûrede bulunabilmesi esbâb ve vesâilinin istikmâlini ancak zât-ı Rubûbiyyetinden istid’âeyler.”³⁹

Bu yazıda aslında Volkan’ın Meclisin açıldığı gün çıkarılması planlandığı fakat İstanbul seçimlerinde yaşananlar dolayısı ile bu kararın öne alındığı belirtilmektedir.⁴⁰ Ayrıca Volkan’ın pek küçük olmasına rağmen faal olduğu ve faal oldukça basın dağlarının şahikasına kadar yükseleceğinin ifade edilmesi dikkat çekicidir. Volkan gazetesinin sahibi, başyazarı ve sorumlu müdürü; 31 Mart Olayı’na giden süreç içerisinde tartışmalı bir role sahip olan Derviş Vahdetî’dir. Gazete yayın hayatına başladığı 11 Aralık 1908 ile yayın hayatının son bulduğu 20 Nisan 1909 tarihleri arasında İstanbul’da çıkmış ve en son sayısı 110.⁴¹ sayı olarak neşredilmiştir. Gazetenin 13. sayısı görülememiştir. Volkan’ın 10. ve 13. sayılarının basılmadığı ardından gelen nüshalarda bildirilmiştir. 10. sayı bugün elde bulunduğu göre⁴² muhtemelen bu sayı süresi geçince az adet basılmış lakin dağıtılamamıştır. Volkan ayrıca farklı engeller nedeniyle 24 ve 28-31 Aralık 1908 ile 1-9, 13, 18-22 ve 24 Ocak 1909 tarihlerinde çıkmamıştır. Bu kesintilerin nedenini Derviş Vahdetî maddi imkansızlıkla açıklar. Derviş Vahdetî, gazetecilikte tecrübesi olmadığı halde gazetenin ilk sayılarının bütün yazılarını kendisinin yazıp tashih edip gazetenin dağıtımını da kendisinin yaptığını belirtmektedir. Gazetenin 1.-23. ve 25.-29. sayı aralıklarında başlık üzerinde, *insaniyete hâdim dinî siyasî yevmî gazetedir*, ifadesi yer alırken (Bkz. Resim 1); 30.-110. sayı aralığında ise başlık üzerinde, *Her gün sabahları neşrolunur insaniyete hâdim dinî siyasî Osmanlı gazetesidir* ifadesi yer almaktadır. (Bkz. Resim 2); 48.- 110. dahil sayı aralığında ise başlık altında, *İttihâd-ı Muhammedî Cemiyeti’nin mürevvic-i efkârıdır*, ifadesi yer almaktadır. İlk 23 sayısının başlığının altında ise ayrıca Fransızca *Journal VOLKAN* ifadesi bulunmaktadır.⁴³ (Bkz. Resim 1)

39 Düzdağ, *Volkan Gazetesi 1908-1909*, 1.

40 Canlı-Beysülen, *Zaman İçinde Bediüzzaman*, 133.

41 Volkan gazetesinin yayın hayatı boyunca 110 sayı çıkmadığı halde, son basılan sayısının 110’u göstermesinin nedeni çıkmayan sayısı olduğu halde, bu çıkmayan sayısının (13. sayı) numara almasındandır. Bazı kaynaklar; 10. ve 13. sayılarının çıkmamasından dolayı toplam 108 sayı olduğunu ifade ederler fakat bu ifade araştırmamıza göre doğru değildir. Şu an 10. sayı mevcut olduğundan toplam 109 adettir. Ertuğrul Düzdağ, Volkan gazetesini latinize ettiği 1992 basımı aydınlatıcı çalışmasında 108 adet sayının latinize haline yer vermiştir. Fakat Ertuğrul Düzdağ, TDV İslam ansiklopedisinin 2013 basımı 43. cildindeki Volkan gazetesini üzerine yazısında 10. sayının bugün elde bulunmasından dolayı bu sayının zamanı geçince az sayıda basılıp fakat dağıtılamamış olması ihtimalini ifade eder. (bkz: Ertuğrul Düzdağ, “Volkan”. Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi. Cilt: 43, Sayfa:123. İstanbul: TDV Yayınları, 2013.)

42 10. sayıya <https://idp.org.tr/hakkında> (İslamcı Dergiler Projesi) adresinden ulaşılabılır.

43 M. Ertuğrul Düzdağ, “Volkan”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. (İstanbul: TDV Yayınları, 2013), 43/123.

Resim 1. Volkan Gazetesinin 11 Aralık 1908 Tarihli İlk Sayısının (Numara 1) Başlığı⁴⁴

İstibdat karşıtı bir yayın olarak ortaya çıkan Volkan gazetesi, Meşrutiyet'ten 31 Mart Olayı'na uzanan süreç içerisinde tartışmalı bir role sahip olmuştur. Meşrutiyetçi çizginin giderek anti dini bir çerçeveye oturmasına sert eleştiriler yönelten Volkan, Bediüzzaman Said-i Kürdi'nin din-Meşrutiyet uzlaşısına dayalı *meşrutiyet-i meşrua*⁴⁵ teorisine yakın bir yayın politikası izlemiştir. Buna rağmen gazete Bediüzzaman Said-i Kürdi'nin başlarda pek ilgisini çekmemiştir. Bediüzzaman Said-i Kürdi ismine ilk olarak Volkan gazetesinin 9 Mart 1909 tarihli 68. sayısında rastlıyoruz. Bu isim Volkan gazetesinde kısa bir bilgilendirme notuyla şu ifadelerle yer almaktadır⁴⁶; “Kürd ulemâsından meşhur Bedüzzaman Molla Said-i Kürdî İbni Mîrza hazretleri bu cemiyette bulunmakla mübâhidir.”⁴⁷

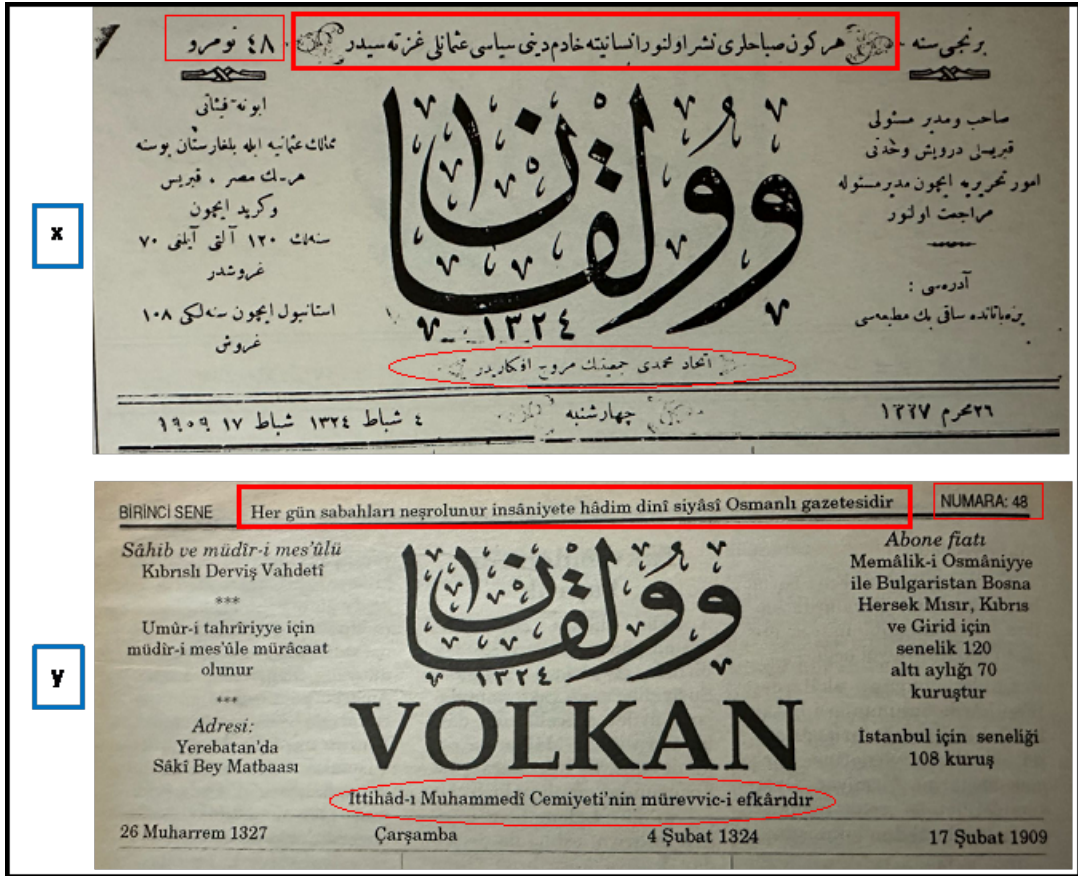
44 M. Ertuğrul Düzdağ tarafından hazırlanan ve İz yayıncılık tarafından Latince harflerle neşredilen Volkan Gazetesi, 11 Aralık 1908- 20 Nisan 1909: Tam ve aynen metin neşri kitabından faydalanılarak oluşturulmuştur. (88+580 sayfa, İstanbul, 1992)

45 Şeriata uygun olan meşrutiyet idaresi

46 Muhyiddin Zınar, *Said Kürtlüğün Kayıp Risalesi* (İstanbul: Nübihar, 2023), 117-118.

47 Düzdağ, *Volkan Gazetesi (1908-1909)*, 325.

Resim 2. Volkan Gazetesinin 17 Şubat 1909 Tarihli 48. Sayısının (Numara 48) Başlığı⁴⁸

Volkan'ın çıkış tarihi, yayın organına dönüştüğü İttihâd-ı Muhammedî Cemiyeti'nin kuruluşunun öncesine rastlar. Birinci İttihâd-ı Muhammedî Cemiyeti'nin kuruluşundan önce *İnsaniyete hadim dini siyasi Osmanlı gazetesidir*, sloganıyla çıkan Volkan, 17 Şubat 1909 tarihli 48. sayıdan itibaren logosuna İttihâd-ı Muhammedî Cemiyeti'nin mürevvic-i efkârıdır.⁴⁹ ("İttihâd-ı Muhammedî Cemiyeti'nin fikirlerini anlatan ve teşvik eden bir yayın organıdır")⁵⁰ cümlesini ekler.

Volkan⁵¹ günümüzdeki günlük gazetelerin yarısı ebadında olup dört sayfa olarak çıkmıştır. Siyasi yorum ve fikir gazetesi olmakla birlikte sayfalarının imkân sunduğu kadar haberlere de yer vermiştir. Gazete tamamıyla hürriyet ve Meşrutiyet taraftarıdır.⁵² Derviş Vahdetî'nin Volkan gazetesi hadisenin 9. günü bir daha çıkmamak üzere yayınına son verdi. Olayın 8. günü Volkan'ın son sayısı oldu.⁵³ Bediüzzaman Said-i Kürdi bu dönemde sadece Volkan gazetesinde değil, aynı zamanda; Serbesti, Misbah, İkdâm, Mizan, Şark ve Kürdistan gazetesi,⁵⁴ Kürd Teavün ve Terakki gazetesi ile Şura-yı Ümmet'te de makale ve yazılar kaleme almıştır. Şunu ifade etmek gerekir ki Kürd Teavün ve Terakki gazetesinden sonra Bediüzzaman'ın periyodik

48 M. Ertuğrul Düздаğ tarafından hazırlanan ve İz yayıncılık tarafından Latince harflerle neşredilen Volkan Gazetesi, 11 Aralık 1908- 20 Nisan 1909: Tam ve aynen metin neşri kitabından faydalanılarak oluşturulmuştur. (88+580 sayfa, İstanbul, 1992)

49 Zınar, *Said Kürtlüğün Kayıp Risalesi*, 117.

50 Ahmed Akgündüz, *Arşiv Belgeleri Işığında Bediüzzaman Said Nursi ve İlmi Şahsiyeti-1* (İstanbul: Osmanlı Araştırmaları Vakfı, 2013), 533.

51 Ertuğrul Düздаğ: o günün ölçüleri içerisinde düşünüldüğü takdirde Volkan'ın hadiselere Müslümanca bakan hürriyetçi, siyasi bir gazete olduğunu ifade etmekle birlikte yazarlarının fen bilgilerine vakıf, geniş görüşlü, mutedil kimseler olduğunu ifade eder (Düздаğ, 1997:178).

52 Düздаğ, *Yakın Tarih Yazıları*, 178.

53 Albayrak, *31 Mart Gerici Bir Hareket Mi? İrtica'nın Tarihçesi 1*, 236-246.

54 Necmeddin Şahiner, *Bilinmeyen Taraflarıyla Bediüzzaman Said Nursi* (İstanbul: Yeni Asya Yayınları, 1991), 130.

olarak yazılarının çıktığı tek gazete Volkan'dır.⁵⁵ Bediüzzaman Said-i Kürdi'nin Volkan gazetesinin on beş farklı sayısında yazılarının yer aldığı görülmektedir.⁵⁶

Volkan gazetesinde en çok yazısı çıkan ilk beş kişi şöyle sıralanmıştır:

1-Derviş Vahdetî (110'dan fazla)⁵⁷

2-Bediüzzaman Said-i Kürdi (15)

3-Mehmet Sıtkı (15)

4-Faruki Ömer (13)

5-Abbas Lütfi (8)

Ayrıca Volkan'da kadın yazarların da adı geçmektedir: Nitekim; gazetenin 11. sayısında Fatma Sadiye ve 72. sayısında Melek (Hanım) görülmektedir.⁵⁸ İlk sayılarında (1-16) gazetenin Sermuharriri (başmuharriri) olarak Cemal Hüsnü adı geçmekle birlikte sahibi ve müdürü de *Kıbrıslı Derviş Vahdetî* olarak yazılmaktadır. Lakin hiçbir yazıda Cemal Hüsnü imzası yoktur.⁵⁹

Volkan gazetesinde, dönemin dini, siyasi ve içtimai meselelerine dair yukarıda da bir kısmını ifade ettiğimiz yazarlar tarafından yazılar kaleme alınmıştır. Bu yazarlar arasında Bediüzzaman Said-i Kürdi ve Derviş Vahdetî'nin yazıları çok mühim yer tutar. Bediüzzaman Said-i Kürdi'nin Volkan gazetesindeki yazıları incelendiğinde, Bediüzzaman'ın menfi hareketleri hiçbir zaman tasvip etmeyip daima müspet hareketi tavsiye ettiği görülecektir. Bu tavır, onun hayatının sonuna kadar muhafaza ettiği ve Risale-i Nurlarda da devamlı vurguladığı mühim bir hayat prensibi ve hizmet metodu olmuştur. Vahdetî, yazdığı makalelerde ise Meşrutiyet'ten yana tavır almış, İttihâd-ı İslâm'ı yani İslam birliğini savunmuş, İslami kanunlara ve İslami ahlaka uymayan uygulamaları ve kişileri eleştirmiştir. Ayrıca Vahdetî'nin Meşrutiyet ve Kânûn-ı Esâsî'nin ilan edilmiş olmasına rağmen adalet ve eşitliğin sağlanamamasını ve istibdatvari uygulamaların artarak devam etmesini de eleştirdiği görülmektedir.⁶⁰

3. İttihad-ı Muhammedî Cemiyeti ve Bediüzzaman Said-i Kürdi

3.1. İttihad-ı Muhammedî Cemiyeti'nin Kuruluşu

Kuruluşu aşamasında yaşamış olduğu girift hadiselerden dolayı İMC'nin kuruluşu ile alakalı birbirinden farklı tarihler vardır. Bir kısım tarihçiler birinci kuruluşu (Vahdetî'nin daha önceden tanımadığı, Volkan'ı, Cemiyet'in yayın organı olarak kullanmak isteyen ekibin kontrolünde cemiyetin ilanını yaptığı ilk tarih) bir kısmı ise ikinci kuruluşu (Vahdetî'nin bu ekiple 7-11 Mart dahil tarih aralığında Volkan aracılığıyla pençelediği⁶¹ ve bu pençeleşmenin sonucunda cemiyeti yeniden yapılandırdığı tarih) baz almışlardır. Bu iki kuruluştan ziyade Ayasofya'daki resmi açılış merasimini de cemiyetin kuruluş tarihi olarak ifade eden tarihçilerde vardır.⁶²

55 Zınar, *Said Kürtlüğün Kayıp Risalesi*, 118-119.

56 Tablo 1.'de görüldüğü üzere bu yazılar; Volkan gazetesinin; 70, 73, 77, 83, 84, 86, 90, 91, 97, 101, 102, 103, 105, 107, 110 No'lu sayılarında geçmektedir.

57 Derviş Vahdetî'nin Volkan'daki bütün sayılarda imzalı veya imzasız yazıları bulunmaktadır. (M. Ertuğrul Düzdağ, "Volkan". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, sf:124, 2013)

58 Albayrak, *31 Mart Gerici Bir Hareket Mi? İrtica'nın Tarihi* 1, 94.

59 Düzdağ, *Volkan Gazetesi 1908-1909*, xiv.

60 Menek, *Bediüzzaman Said Nursi İstanbul Hayatı*, 214-215.

61 Bu ifade Vahdetî'nin kendisine aittir. 10 Mart 1909 tarihli Volkan'ın ilk sayfasında şu ifadeleri kullanır: "Söylerim ki, bir aydan beridir; hem sizinle pençeleştim,"... (bkz: *Volkan Gazetesi 1908-1909*, sayfa: 330.)

62 Ahmet Acar, *İttihad-ı Muhammedî Cemiyeti ve Bediüzzaman Said Nursi* (İstanbul: Süeda yayınları, 2020), 39-51-52.

Volkan gazetesi bize İttihâd-ı Muhammedî Cemiyeti'nin kuruluş sürecinin sancılı geçtiğini söylemektedir.⁶³

İMC'nin kuruluş haberi 5 Şubat 1909 günlü Volkan gazetesinin 36. sayısında kısa bir bilgilendirme yazısıyla yer almıştır. 10 Şubat 1909 tarihli Volkan gazetesinde ise Derviş Vahdetî *Din-Kavmiyet* başlığıyla yazdığı bir yazıda gelişen milliyetçilik eğilimleri karşısında birliği önermekte ve birliğinde İMC tarafından sağlanacağını yazmaktadır. 17 Şubat 1909'da ise Volkan, İMC'nin 10 maddelik nizamnamesini birinci sayfadan verir.⁶⁴ Mart ayı başlarına doğru ise cemiyet içinde gerilimin arttığı görülmektedir. Volkan gazetesinde 4 Mart 1909 günlü İttihâd-ı Muhammedî Cemiyeti imzası ile çıkan beyannameden cemiyet adına farklı düşüncelerin ortalıkta dolaştığı 17 Şubat 1909 günü (Sayı 48) yayımlanmış olan nizamname dışında yazılı, hiçbir bildirimlerinin bulunmadığı hiçbir gizli gündemlerinin olmadığı açıklanmakta ve bu beyanname hıfzında hareket edenlerin adlarının neşrolunmak üzere Volkan'a bildirilmesi istenmekte ayrıca cemiyete dahil olmak isteyenler için Volkan gazetesinin cemiyetin vasıta-i yeganesi olduğunu bilmeleri lüzumu beyan edilmektedir. Volkan'da yapılan bu uyarıların ve çağrılarının beklenen sonuçları vermemesi üzerine 7 Mart 1909'dan itibaren *İttihâd-ı Muhammedî Cemiyeti'nin Hakikati* adıyla 5 sayıda⁶⁵ Vahdetî meselenin gerçek yüzünü açıklayacağını ifade ettiği bir yazı dizisi kaleme almıştır. Bu yazı dizisinin ilki olan 7 Mart'taki yazının hemen üstünde Mizan'da çıkan bir ilan aktarılmaktadır. Mizan'dan aktarılan ilanda İMC'nin yakında bir gazete çıkaracağı, gazete neşroluncaya kadar mevcut yayınlardan hiç birisinin cemiyetle alakası olmadığı cemiyete kayıt olmak isteyenlerin Vezirhan'da bulunan özel daireye müracaat etmeleri bildirilmektedir.⁶⁶ Vahdetî, aktarılan bu ilanın altında İMC imzası ile "Şu baladaki ilan bizi keşf-i nikaba mecbur etmiş olduğundan"⁶⁷... şeklinde ifade ederek sürecin gerçek yüzünü açıklama kararına vardığını bildirmektedir. Derviş Vahdetî'yi söz konusu bu 5 sayılı açıklamaya yönelten gelişmelerin bu ilan ile açığa çıkan durumla bağlantılı olduğu açıktır.⁶⁸ Vahdetî bu durumu "O kayıt şubesi ki dün Mizan'la ilan olundu. O ilan ki şu macerayı yazmağa bizi mecbur etti"⁶⁹ diyerek ifade etmiştir. 48. sayısından itibaren İMC'nin resmi yayını olarak kabul edilen Volkan gazetesinin, artık kabul edilmediği, İMC içinde bir ekibin Volkan gazetesini daha doğrusu Derviş Vahdetî'yi sürecin dışına atmaya çalıştığı görülmektedir. İMC kurucu ekibi içinden bir grubun böyle bir adım atması ekip içindeki iktidar mücadelesinin son aşamaya geldiğini göstermektedir. Açıkça bir tasfiye ile karşı karşıya kalan Vahdetî, Volkan aracılığı ile bir manevra geliştirmiş ve karşı ekibi hiç de dostane olmayan bir üslupla suçlayarak onları devre dışı bırakmaya yönelmiştir.⁷⁰

İMC'nin karşı ekip tarafından denetim altına alınması girişimini büyük bir *varta* olarak değerlendiren Vahdetî, İMC'nin ilk kuruluşunun İstanbul'da bir farmason locasının açılacağı haberinin çıktığı şubat başlarında gündeme geldiğini iki kişinin kendisine gelerek bu haberi gösterdiğini ve Volkan'da İMC'nin kurulacağına ilişkin bir haber yayımlanmasını istediklerini bildirmektedir. Bu girişimin kimler tarafından yürütüldüğünü öğrenmek istediğini sonraki günlerde tanıştığı cemiyet kurucularını⁷¹ güvenilmez bulduğunu ve gözünün tutmadığını ifade eden Vahdetî pek çok konuda anlaşamamalarına karşın birlikte çalışmaya başladıklarını anlatmaktadır. Bu kişileri eski dönem (istibdat) yanlısı ve kişisel hesap peşinde olmakla suçlayan Vahdetî kurulmaya çalışılan cemiyetin gerçekte İMC olmadığını, *İhâu'l-Arabi* cemiyeti olduğunu söyleyerek kendilerinin bu girişime alet edilmeye çalışıldığını eklemektedir. İMC'nin tek meşru sesinin Volkan

63 Zınar, *Said Kürtlüğün Kayıp Risalesi*, 117.

64 Canlı-Beysülen, *Zaman İçinde Bediüzzaman*, 141.

65 Bu sayılar Volkan Sayı No:7,8,9,10 ve 11'dir.

66 Canlı-Beysülen, *Zaman İçinde Bediüzzaman*, 142.

67 Düzdağ, *Volkan Gazetesi 1908-1909*, 315.

68 Canlı-Beysülen, *Zaman İçinde Bediüzzaman*, 143.

69 Düzdağ, *Volkan Gazetesi 1908-1909*, 318.

70 Canlı-Beysülen, *Zaman İçinde Bediüzzaman*, 143.

71 Vahdetî bu iki zât'a azalarla teşerrüf edebilir miyim? Diye sorar. Olumlu cevap aldıktan sonra kendisine bildirilen hâneyi tam dört gün aradım sordum der. Sonrasında yeşil kapılı bir konak olarak ifade ettiği hane'yi bulur. Burada: tarikat-i Nakşibendiye-den biri, Kayserili merhum Ahmed Paşa, damadı el-Hac İsmail Hakkı Beyefendi, bahriyeli bir mülâzım (teğmen), bir mülkiye kaymakamı, bir ihtiyar avukat; bir de ev sahibi bulunmaktadır. (Volkan, sayı:66, sayfa:1-2)

olduğunu bildiren Vahdetî artık bu ekiple birlikte olamayacaklarını bildirmektedir.⁷² Vezirhan'daki kayıt şubelerini kontrol eden bu isimlerle⁷³ bir aydan beridir pençelesen⁷⁴ Vahdetî'nin iddiasına göre İttihad-ı Muhammedî Cemiyeti'nin hakikati başlığı altında yaptığı eleştirilerinin etkisi ile Vezirhanı'ndaki kayıt şubesi bu isimler tarafından kapatılıp İttihad-ı Muhammedî ismini kullanmaktan vazgeçmek zorunda kalmışlardır. 11 Mart 1909 tarihli Volkan nüshasında bu durumu "Cemiyetimiz pâk, nazif, hamiyetli ellerdedir"⁷⁵ diyerek sevinçle karşılayan Vahdetî yeni yapılanmadan⁷⁶ ... "bir iki güne kadar, hem merkez meclis-i idare azaları hem de bütün nizamnamemiz bir nüsha-i fevkalâde ile neşr olunacaktır."⁷⁷ sözleri ile bahseder. Vahdetî'nin, İMC hakkında açıklamalara başladığı sıralarda İMC'nin yeniden yapılanmaya başladığı anlaşılmaktadır. Bediüzzaman Said-i Kürdi'nin Volkan sayfalarında ilk kez yer alması bu yeniden yapılanma dolayısıyladır.⁷⁸

Volkan ve İttihad-ı Muhammedî'nin kuruluşundan bu tarihe kadar Bediüzzaman'ın gazete ve cemiyet ile hiçbir organik ilişkisi olmamıştır. Bediüzzaman Said-i Kürdi ilk olarak gazetenin 9 Mart 1909 tarihli 68. sayısında karşımıza çıkar. İsim Volkan'da *Ey Ümmeti Muhammed Meyus Olmayınız* başlığı ile çıkan başyazıdaki gazetenin ilk sayfasında kısa bir bilgilendirme notu ile yer alır. "Kürd ulemâsından meşhur "Bediüzzaman Molla Said-i Kürdî İbni Mirza" hazretleri bu cemiyette bulunmakla mübâhidir."⁷⁹ bilginin geçtiği tarihten üç gün sonra İMC'nin yeniden yapılanması gösteriyor ki Bediüzzaman, cemiyetin isim tartışmalarına dahil olmuştur.⁸⁰ Aynı sayının son sayfasında çıkan bir çağrı metninde aralarında Bediüzzaman Molla Said-i Kürdî İbni Mirza'nın da bulunduğu Sehl Fazl Paşa, Şeyh Feyzullah Efendi, Şeyh Mehmed Sadık Efendi, Mehmed Emin Efendi vd. birkaç isme daha İttihad-ı Muhammedî Cemiyeti hakkında *fevkalade müzakerede* bulunmak üzere gazete üzerinden açık çağrıda bulunarak üç gün zarfında (içinde) Volkan idarehanesine gelmeleri bildirilmektedir. Bu toplantı büyük olasılıkla İMC'nin yeniden yapılandırıldığı toplantıdır. Volkan'ın ilk sayısının 11 Aralık 1908 günü çıktığı göz önüne alındığında Bediüzzaman'ın sürece dahil olması dört ay sonrasına denk gelmektedir.⁸¹

Volkan gazetesinin 70. sayısında İMC'nin kuruluş tarihi 6 Şubat 1909⁸² olarak bildirilse de Said-i Kürdi'nin 68. sayısında cemiyette bulunmakla övündüğü ifade edilmiş olup ilk yazısının yayınlandığı tarih 11 Mart 1909'dur.⁸³ Yeni üyelerle yola çıkan cemiyet yeni nizamnamesini Volkan'ın 16 Mart 1909 tarihli 75. nüshasında ilan eder.⁸⁴ İMC imzalı 70. sayıdaki yazıda Vahdetî, İMC'nin kuruluş tarihini 6 Şubat 1909 (R. 24 Kanunisani 1324) olarak bildirirse de⁸⁵ yukarıda ifade ettiğimiz üzere 5 Şubat 1909 tarihli 36. sayıda İttihad-ı Muhammedî Cemiyeti'nin teşekkül ettiği bildirilmiştir.⁸⁶ Vahdetî baskısı yapıldıktan sonra gazetenin okuyucunun eline geçtiği bir gün sonrasını esas almış olmalıdır.⁸⁷ Özetle 7 Mart'ta Vahdetî eski yol arkadaşlarıyla köprüleri attıktan sonra cemiyeti yeniden yapılandırmak için bir ekip kurmaya başlamıştır. Bu ekibin bir araya gelmesi aşamasında eski ekiple tartışmalarını Volkan üzerinden yürütmüş meşru İMC'nin

72 Canlı-Beysülen, *Zaman İçinde Bediüzzaman*, 143.

73 Zınar, *Said Kürtlüğün Kayıp Risalesi*, 117.

74 Düzdağ, *Volkan Gazetesi 1908-1909*, 330.

75 Düzdağ, *Volkan Gazetesi 1908-1909*, 335.

76 Zınar, *Said Kürtlüğün Kayıp Risalesi*, 118-199.

77 Düzdağ, *Volkan Gazetesi 1908-1909*, 335.

78 Canlı-Beysülen, *Zaman İçinde Bediüzzaman*, 143.

79 Düzdağ, *Volkan Gazetesi (1908-1909)*, 325.

80 Zınar, *Said Kürtlüğün Kayıp Risalesi*, 118.

81 Canlı-Beysülen, *Zaman İçinde Bediüzzaman*, 144.

82 Sâye-i Nûr-ı Nübüvvet'te «İttihad-ı Muhammedî Cemiyeti» bihakkin müessesistir. Ve tarih-i teessüsü de üçyüz yirmi yedi senesi Muharremül harâmının on beşinci ve üçyüz yirmi dört senesi Kânûnisânîsinin yirmi dördüncü Cumartesi gününden itibâr olunmuştur. (Volkan, sayı:70, sayfa:1) Hicri: 15 Muharrem 1327- Rumi: 24 Kanunisani 1324-Miladi: 6 Şubat 1909

83 Düzdağ, *Volkan Gazetesi (1908-1909)*, 325,337.

84 Zınar, *Said Kürtlüğün Kayıp Risalesi*, 118.

85 Düzdağ, *Volkan Gazetesi 1908-1909*, 335.

86 Düzdağ, *Volkan Gazetesi 1908-1909*, 168.

87 Acar, *İttihad-ı Muhammedî Cemiyeti ve Bediüzzaman Said Nursi*, 52.

kendi çalışması olduğunu ifade ederek kendileri dışında sürdürülen çalışmalara itibar edilmemesi konusunda okuyucuları uyarmış çalışmalar için Volkan idarehanesini adres göstermiştir. Yapılan çalışmalar belli bir aşamaya ulaştıktan sonra cemiyetin ilk örgütü Dersaadet Merkezi adıyla açılmıştır. Bu merkezin adresi de yine Volkan idarehanesi olarak görülmektedir. 16 Mart 1909 günlü Volkan'da cemiyetin nizamnamesi yayımlanmıştır.⁸⁸ Esas olarak 17 Şubat tarihli 10 maddeli ilk İMC nizamnamesini de içeren bu yeni nizamname daha kapsamlı bir şekilde 41 maddeden oluşmakta, ilk nizamnameden farklı olarak cemiyetin reisi olarak Hz. Peygamber'i bildirmekte ve Dersaadet Merkezi Meclisi idare azaları olarak Bediüzzaman'ın da aralarında bulunduğu⁸⁹ 26 kişinin adını vermektedir.

Bu adımla birlikte yeniden yapılanan İMC fiilen çalışmalara başlamıştır. Ancak resmi açılış 3 Nisan 1909 günü Ayasofya Camii'nde çok kalabalık bir cemaatin katılımıyla okunan mevlid ile yapılmıştır. Bu resmi kuruluşun sembolik bir kuruluş olduğu cemiyetin fiilen çalıştığı ifade edilmelidir.⁹⁰

3.2. Ayasofya Mevlidi

İttihad-ı Muhammedî Cemiyeti'nin kuruluşunun kamuoyuna ilan edilmesi için cemiyet; resmi açılış programını Mevlid-i Nebevi yıl dönümüne denk gelecek şekilde bir mevlid planladı. Hazreti Peygamber'in doğum gününe denk gelen 3 Nisan 1909 tarihinde Ayasofya Camii'nde büyük bir Mevlid düzenlendi. Mevlidin yapılacağına dair hazırlanan haber 31 Mart 1909 tarihinde, cemiyetin yayın organı hükmünde olan Volkan gazetesinde ilan edildi.⁹¹

Volkan, bize 5 Nisan 1909 tarihli 95. sayısında kimlerin davet edildiklerini bildirmektedir. Davetli listesi dikkate alındığında; "Cemiyet-i İlmiyye, Talebe-i Ulûm Cemiyeti, Cemiyet-i İslâmiyye, İttihâd ve Terakkî Fırkası, Ahrâr Fırkası, Askerî, Arnavud, Çerkes, Kürd İttihâd ve Teâvün kulüpleri ile bütün matbûat-ı Osmaniyeye sahib-i imtiyâzlarıyla hey'et-i tahririyyelerine dâvetnâmeler tastîriyle"⁹²... Bu ifadelerden cemiyetin iddia ettiği gibi bütün toplumu kapsama hedefine uygun davrandığı görülmektedir.⁹³ İMC'nin resmi açılış töreni mahiyetindeki mevlid için düzenlenen merasim ve yapılan ilan at sonucunda o güne kadar görülmemiş bir kalabalık toplandı.⁹⁴ O gün Ayasofya Mevlidi'ne katılan kişi sayısı ile alakalı İttihad-ı Muhammedî Cemiyeti Dersaadet Merkezi imzası ile *Manastır İttihad ve Terakki Cemiyeti Canibi Alisine* başlıklı yazıda; "Rûh-i pâk-i Resûlullah'ı takdisen Ayasofya câmi-i şerîfinde yüz bin kişiyi mütecâviz ümmet-i Muhammedin ictimâyıyla mevlid-i nebevî kırâat ve cemiyetimizin resm-i küşâdı icra olundu."⁹⁵ denilerek mevlide katılan kişi sayısının 100.000 den fazla olduğu ifade edilmiştir.⁹⁶ Ayasofya Camii'nde; âlimler, hocalar, medrese talebeleri, mebuslar, gazeteciler ve halk bulunuyordu. O gün akşama kadar süren mevlidde Bediüzzaman Said-i Kürdi'de hazır bulunmuş ve kürsüde, ayakta, yaklaşık iki saat süren bir nutuk irat etmiştir.⁹⁷

Mevlidi düzenleyenlerden ve aynı zamanda İttihad-ı Muhammedî Cemiyeti'nin kurucularından olan Derviş Vahdetî, Bediüzzaman Said-i Kürdi'nin mevlide gelişi ve irat ettiği Nutuk hakkındaki bu hadiseyi

88 Canlı-Beysülen, *Zaman İçinde Bediüzzaman*, 144.

89 Canlı-Beysülen, *Zaman İçinde Bediüzzaman*, 144-145.

90 Canlı-Beysülen, *Zaman İçinde Bediüzzaman*, 145.

91 Menek, *Bediüzzaman Said Nursi İstanbul Hayatı*, 209.; Mary F. Weld, *Bediüzzaman Said Nursi Entelektüel Biyografisi* (İstanbul: Etkileşim yayınları, 2006), 97.

92 Düzdağ, *Volkan Gazetesi 1908-1909*, 460.

93 Canlı-Beysülen, *Zaman İçinde Bediüzzaman*, 145.

94 Menek, *Bediüzzaman Said Nursi İstanbul Hayatı*, 209.; Weld, *Bediüzzaman Said Nursi Entelektüel Biyografisi*, 97.

95 Düzdağ, *Volkan Gazetesi 1908-1909*, 464.

96 Acar, *İttihad-ı Muhammedî Cemiyeti ve Bediüzzaman Said Nursi*, 128.

97 Menek, *Bediüzzaman Said Nursi İstanbul Hayatı*, 209.; Abdulkadir Badıllı, *Bediüzzaman Said-i Nursi Mufassal Tarihçe-i Hayat Cilt I* (İstanbul: Üçelmas, 2021), 336.

olaydan bir gün sonra gazetesi Volkan'da şu şekilde ifade eder:⁹⁸

“Saat dört raddelerinde Talebe-i Ulûm Cemiyeti'nin önünde Bediüzzaman Said-i Kürdi hazretleri olduğu halde dış kapıda her gelene muntazir olduğumuz gibi müşârinileyhimi de bulunduğumuz noktada istikbâl etmiş idik. Hazreti Kürdî, bizi görünce dayanamadı. Gûya ki, âşık mâşuka kavuşur gibi birbirimize sarıldık, ve el ele vererek artık câmi-i şerîfe gitmiş idik. Talebe-i ulûm'un başlarındaki sarıklar, nur gibi beyaz, çiçek gibi rûh-efzâ, hele bunlardaki terbiye-i diniyye, kendilerine başka bir güzellik bahş ediyordu. Bizim hazret, yâni Bedî-i âlem-i İslâmiyyet, o Kürd elbisesiyle, o Kürd tavrı kahramânânesiyle, daima taşıdığı belindeki hançeriyle kürsî-i hitâbete çıkması kendisinden rica olunduğundan kemâl-i salâbetle kürsüye çıkarak ve kaim olarak bir nutk-i belîğ irâd buyurmuşlardı. Nutku zabt edemedik, fakat gelecek nüshalarımızın birinde müşârinileyhten tamamını alıp neşredeceğimizi ümid ederiz. Bâdehu âcizleri kürsüye çıkararak, biz de kâim olarak, ber-vech-i zîr bir kaç söz söylemiş idik.”⁹⁹

Burada Bediüzzaman Said-i Kürdi'nin, İMC'nin açılış programı için talebe-i ulûmun başında Ayasofya'ya gelmesi dikkat çekicidir. Volkan'ın icra etmekte olduğu İslami neşriyat, dindar kesimler arasında itimat kazanmasına sebep olmasından dolayı Vahdetî'nin kendi idaresindeki yeni yapılanan İMC'ye dönemin tanınmış şeyh ve alimlerinden katılanlar oldu.¹⁰⁰ İçerisinde; Vaiz, dersiam, müderris, kürsü şeyhi, tekke şeyhi gibi dini hayata yön veren birçok zevatın bulunduğu İMC, idari yönden şeriatı istemekle birlikte istibdattan kurtuluş nişanesi olarak, Meşrutiyet'i savunmakta, şeriatın devamının ancak bu sistemle yürüyeceğini düşünmekteydi.¹⁰¹

3.3. Bediüzzaman'ın Volkan Gazetesi ve İMC ile Münasebeti Nedir?

16 Mart 1909 tarihli Volkan'da (75. sayı), İMC'nin nizamnamesi ve Dersaadet merkezi idarecilerinin isimleri yazmaktadır. İttihâd-ı Muhammedî Cemiyeti İstanbul Merkezi İdare Meclis Azaları listesinde 8. sırada; Bediüzzaman Said-i Kürdi İbni Mirza ismi yer almaktadır. Bu, Bediüzzaman Said-i Kürdi'nin cemiyetteki ilk resmi görevidir. 26. sırada ise Volkan Muharriri Derviş Vahdetî'nin ismi görülmektedir.¹⁰² Yurkarıda da ifade edildiği üzere Bediüzzaman, İttihâd-ı Muhammedî Cemiyeti'nin üyelerindedir. Bu cemiyete üye olduğunu bizzat kendisi 31 Mart 1909 tarihinde Volkan gazetesinin 90. sayısının *Reddû'l-Evhâm* başlıklı yazısının sonunda yer alan “İttihâd-ı Muhammedî'nin en küçük efradından Bediüzzaman-ı Kürdi Said” (bkz. Tablo 1) olarak kullandığı imzası ile ve yine 20 Nisan 1909 tarihinde Volkan gazetesinin 110. sayısında *Sadâ-yı Vicdan* başlıklı makalesinin sonunda kullanmış olduğu “İttihâd-ı Muhammedî Cemiyeti Azasından Bediüzzaman Said-i Kürdi” imzası (bkz. Tablo 1) ile ifade etmiştir. Bu ifadelerden cemiyete üye olduğu net bir şekilde anlaşılmaktadır.

Bediüzzaman Said-i Kürdi'nin Volkan gazetesinde yazı yazmaya başlama tarihinin İMC'nin kuruluşu sonrasına denk gelmesi tesadüf değildir. Volkan; 48. sayısında İttihâd-ı Muhammedî Cemiyeti'nin yayın organı olduğunu ilan etmesine rağmen 70. sayıya kadar Bediüzzaman'ın herhangi bir yazısı yoktur.¹⁰³ Eğer Bediüzzaman'ın, Volkan ile doğrudan bir ilişkisi olsaydı kendisi İttihâd-ı Muhammedî Cemiyeti'ne üye olmadan da Volkan'a yazılarını gönderirdi. Fakat Bediüzzaman'ın ilk olarak 70. sayıda yazılarının yayınlanmaya başlaması Bediüzzaman Said-i Kürdi'nin cemiyette (İMC) bulunmakla övündüğünün ifade edilmesi yani Bediüzzaman ile İMC arasındaki ilişkinin, 68. sayıda başlaması ile olur. Bu nedenle Bediüzzaman'ın Volkan gazetesi ile direkt bir ilişkisi olmayıp İttihâd-ı Muhammedî Cemiyeti üzerinden kurulmuş bir iliş-

98 Menek, *Bediüzzaman Said Nursi İstanbul Hayatı*, 211.; Nurettin Ceylan, *Gerçeğin Aynasında Bediüzzaman* (İstanbul: Nesil yayınları, 2016), 279.; Weld, *Bediüzzaman Said Nursi Entelektüel Biyografisi*, 97.

99 Düzdağ, *Volkan Gazetesi 1908-1909*, 461.

100 Düzdağ, *Yakın Tarih Yazıları*, 155.

101 Albayrak, *31 Mart Gericisi Bir Hareket Mi? İrtica'nın Tarihi* 1, 168.

102 Düzdağ, *Volkan Gazetesi 1908-1909*, 362-364.; Canlı-Beysülen, *Zaman İçinde Bediüzzaman*, 150.

103 Resulan, *Bediüzzaman'ın Volkan Yazıları*, 11.

kisinin olduğu rahatlıkla ifade edilebilir. Elbette Volkan gazetesi ile İMC arasında bir fikri bir ayrılığın olduğu söylenemez. Lakin konuya Bediüzzaman açısından bakıldığında Volkan ile arasındaki münasebetin de İttihad-ı Muhammedî Cemiyeti'ne üye olmasıyla başladığı da göz ardı edilebilecek bir husus değildir. Bununla birlikte Bediüzzaman'ın Volkan'ı sevmeyerek, benimsemeyerek veyahut genel çizgisini beğenmeyerek yalnızca İttihad-ı Muhammedî Cemiyeti'nin yayın organı olması nedeniyle yazılarını Volkan'da yayınladığı da düşünülemez. *Beyânülhak* ve *Sırat-ı Müstakim* gibi yayın organlarının olduğu bir dönemde Bediüzzaman'ın yazılarını Volkan'da yazıyor olması elbette bilinçli bir tavır olmakla birlikte genel çizgi olarak Volkan'ı benimsediğini gösterir.¹⁰⁴

Bediüzzaman Said-i Kürdi *Reddü'l-evhâm* adlı makalesinin 3. vehminde; “Volkan'a mensub cemiyetin tefrikadan ve başkalarına tevlid-i ye'sden başka ne fâidesi var?”¹⁰⁵ vehmine şu şekilde cevap vermektedir:

“Bu tefrik değil, tevhîddir. Yeis değil, ümid verir. O hakikat-i uzmâ, ki nısfı küre-i arz da meknûz urûk-i zeheb gibi bir köşesini keşf ile tecelli etmiş yeni bir şü'ledir. Bahr-i Umman; bir destide sıkışmadığı gibi İttihad-ı Muhammedî de Volkan idârehânesinde veya İstanbul'da sıkışıp kalmayacaktır.”¹⁰⁶

Yine *Lemeân-i Hakikat ve İzâle-i Şübühât* adlı makalesinin 16. vehminde; “Volkan'a nedir bu kadar münasebet! İttihad-ı Muhammedî bununla ne hizmet görecek?”¹⁰⁷ vehmine şu cevabı vermektedir:

“Din nasihatten ibarettir. Nasihatte te'sir lazım. Te'sir de hamiyet-i İslâmiye'nin heyecanı ve vicdanların ihtisasına vâbestedir. Biz de cazibedar olan ünvan-ı İttihad-ı Muhammedî ile herkesin vicdanına karşı bir pencere açıyoruz. Ve Volkan gibi cerâid-i diniyye ile nesâyih-i diniyyeyi o mütehasis ve müteheyyic vicdanlara yağdırmak istiyoruz. Bu teşebbüsâta mâni' olanlara deriz ki, şems ve kamerin ziyâ ve nûrundan tevellüd eden bazı mazarrat-ı cüz'iyeye için tulû'larına muhalefete kalkışan mecnunlar gibi şerîat-i garra ve mâkesi olan İttihad-ı Muhammedî bâzı cüz'î ağızların karışmasıyla tecellîlerine mâni oluyorsunuz. Bir mazarrat-ı cüz'î için menfaat-i umûmiye-i âlem ihmâl olunmaz.”¹⁰⁸

Bediüzzaman Said-i Kürdi bu vehme verdiği cevapta cazibeli olan İttihad-ı Muhammedî ünvanı ile herkesin vicdanına karşı bir pencere açtıklarını Volkan gibi dini gazeteler ile dini nasihatleri o duygulu ve heyecan dolu vicdanlara yağdırmak istediklerini¹⁰⁹ ifade ederek Volkan ile münasebetini net bir şekilde ortaya koymuştur.

Bediüzzaman Said-i Kürdi *Divan-ı Harb-i Örfi*'de bu cemiyete üye olmasını şu şekilde ifade eder:

“İşittim: İttihad-ı Muhammedî namıyla bir cemiyet teşekkül etmiş. Nihayet derecede korktum ki; bu ism-i mübarekin altında bazılarının bir yanlış hareketi vücuda gelsin. Sonra işittim: Bu ism-i mübareki bazı mübarek zevat -Süheyl Paşa ve Şeyh Sadık gibi- daha basit ve sırf ibadete nakletmişler. Ve o cemiyetten kat'-ı alâka ettiler. Ve siyasete karışmayacaklar. Lâkin tekrar korktum, dedim: “Bu isim umumun hakkıdır, tahsis ve tahdid kabul etmez.” Ben nasıl ki, yedi cemiyete mensubum. Zira maksatlarını bir gördüm. Kezalik, o ism-i mübareke intisab ettim. Lâkin tarif ettiğim ve dahil olduğum İttihad-ı Muhammedînin tarifi budur ki...”¹¹⁰

Bediüzzaman *Divan-ı Harb-i Örfi*'de verdiği ve beraatini sağlayan bu cesur savunmasında *bu ism-i Mübarekin* diyerek nitelendirdiği İttihad-ı Muhammedî Cemiyeti'nin, suistimalini önlemek için katıldığını söylerken, cemiyetin yayın organı olan Volkan gazetesindeki düzenli yazılarında cemiyetin amaçlarını be-

104 Ceylan, *Gerçeğin Aynasında Bediüzzaman*, 278.

105 Düzdağ, *Volkan Gazetesi 1908-1909*, 439.

106 Düzdağ, *Volkan Gazetesi 1908-1909*, 439.

107 Düzdağ, *Volkan Gazetesi 1908-1909*, 512.

108 Albayrak, *31 Mart Gerici Bir Hareket Mi? İrtica'nın Tarihçesi 1*, 255. Düzdağ, *Volkan Gazetesi 1908-1909*, 512.

109 Albayrak, *31 Mart Gerici Bir Hareket Mi? İrtica'nın Tarihçesi 1*, 255.

110 Bediüzzaman Said Nursi, *İçtimâî Dersler* (İstanbul: Zehra Yayıncılık, 2013), 162.

lirtmiştir.¹¹¹

Ayrıca; Vahdetî, Volkan ile İttihad-ı Muhammedî Cemiyeti arasındaki bağ ve bağımsızlığa dikkatleri çekmek için¹¹² Volkan'ın 103 numaralı sayısının ilk sütununda şu ihtarı çekmiştir:

“Volkan gerçi İttihâd-ı Muhammedî Cemiyeti'nin mürevvic-i efkârıdır. Fakat altında “İttihâd-ı Muhammedî” imzası bulunmayan makaleler sahib-i imzaya aittir. Volkan, dinî ve siyasî olmak itibarıyla herşeyden bâhistir. Bütün muhteviyatı ittihâd-ı Muhammedî Cemiyetine ait olmadığı tabii olduğundan bazılarının bu babtaki şübühâtını def ve izâle için işbu ihtara lüzum görüldü.”¹¹³

3.4. Bediüzzaman'ın Derviş Vahdetî ile Münasebeti Nedir?

Bediüzzaman Said-i Kürdi ile Derviş Vahdetî'yi her konuda devamlı ayrılmaz bir bütün (bir nevi ikiz kardeş) olarak lanse eden bir kesimin aşırı tavrı, maalesef Bediüzzaman'ı hiçbir zaman hiçbir yerde Vahdetî ile münasebeti olmayan, o dönemde asla hem-cenah olmadıklarını kanıtlamaya çalışan karşıt kesimi doğurmuştur. Bu iki tarafın ifade ettikleri şeyler kendi inançları doğrultusunda oluşturulduğu için ilmi bir değertaşmaz.¹¹⁴

Bediüzzaman Said-i Kürdi ile Derviş Vahdetî arasındaki ilişki cemiyet üzerinden kurulmuştur. Fakat bu ilişkinin güçlü bir münasebet olduğu da ifade edilmelidir. Bunda Derviş Vahdetî'nin İttihad-ı Muhammedî Cemiyeti'nin kurucusu ve Bediüzzaman'ın da bu cemiyetin en etkili şahsiyetlerinden biri olmasının büyük bir etkisi vardır. Ayasofya'da icra edilen büyük mevlidde önce Bediüzzaman Said-i Kürdi'nin ve sonrasında Derviş Vahdetî'nin nutuk vermesi, Mevlid daha başlamamışken birbirlerini gördükleri zamanki kucaklaşmaları Bediüzzaman ve Vahdetî arasındaki muhabbeti açıkça gösterir. Elbette bu muhabbet fikren her durum ve konuda aynı şekilde düşünmeyi gerektirmeyecektir.¹¹⁵ Nitekim Bediüzzaman, Vahdetî'yi Volkan'da *Biraderim Derviş Vahdetî Bey'e* başlıklı hususi bir yazı ile açık bir şekilde eleştirip rahatsızlığını dile getirmiştir. Bediüzzaman'ın, Volkan'ın 15 Nisan 1909 tarihinde çıkan 105. sayısında Vahdetî'ye hitaben şu ifadeleri kullanmıştır:

“Edibler edebli olmalıdırlar. Hem de edeb-i islâmiyye ile müteeddib olmalıdırlar. Matbuat nizamnamesini vicdanlarındaki hiss-i diyânet tanzim etsin.. Zira bu inkılâb-ı şer'iyye gösterdi ki umûm vicdanlarda hükümfermâ-yı nûra'nnûr olan hamiyet-i İslâmiyyedir hem de anlaşıldı ki İttihâd-ı Muhammedî umûm askere ve umûm ehl-i İslâm'a şâmildir, hariç kimse yoktur.”¹¹⁶

fakat buradan yola çıkarak Bediüzzaman'ın Derviş Vahdetî'ye karşı yapmış olduğu bu eleştirisine olduğundan fazla bir mana yüklenmemeli, Bediüzzaman'ın, Vahdetî'yi hiç tasvip etmediği, devamlı uyardığı ve fikren hiçbir yakınlığı bulunmadığı yorumları yapılmamalıdır. Kaldı ki Bediüzzaman Said-i Kürdi bu eleştirisinde bile Vahdetî'yi, *biraderim* olarak niteleyerek hürmetini bir miktar göstermektedir.¹¹⁷

4. Derviş Vahdetî ve Bediüzzaman Said-i Kürdi

4.1. Bediüzzaman Said-i Kürdi ve Derviş Vahdetî'nin Dilinden İttihad-ı Muhammedî Cemiyeti

111 Weld, *Bediüzzaman Said Nursi Entelektüel Biyografisi*, 44

112 Albayrak, *31 Mart Gerici Bir Hareket Mi? İrtica'nın Tarihçesi 1*, 202.

113 Düzdağ, *Volkan Gazetesi 1908-1909*, 500.

114 Ceylan, *Gerçeğin Aynasında Bediüzzaman*, 277.

115 Ceylan, *Gerçeğin Aynasında Bediüzzaman*, 279-280.

116 Düzdağ, *Volkan Gazetesi 1908-1909*, 512.

117 Ceylan, *Gerçeğin Aynasında Bediüzzaman*, 280

İMC nizamnamesinde: “Cemiyetin faaliyet sahası bütün İslam memleketlerini ihtiva eder.”¹¹⁸ denilmektedir. İttihad-ı Muhammedî Cemiyeti, isminden de anlaşılacağı üzere tüm Müslümanları tek bir çatı altında toplamak ve hedefte birlik elde etmek amacı ile kurulmuştur.¹¹⁹ İMC'nin amacını cemiyetin kurucusu Derviş Vahdetî, kendisine mektup yazarak ağır hücumlarda bulunan bir zabite verdiği cevapta şu şekilde ifade eder:¹²⁰

“Ey zâbit! Ve ey La Türki! İttihâd-ı Muhammedî Cemiyeti'nin birinci maksadı ve efrâdına vâki olan telkinâtı, meşrûtiyet-i idârenin devamına son derece hizmet etmek, Meclis-i Mebusan'da yapılacak kavânînin şer'î şerife muvâfik olmasına gayret etmek, ve aynı zamanda da, bilcümle bilâd-i İslâmiyyede bulunan ihvân-ı dînimizin faâliyet-i siyasiyye ve ictimâiyelerine ve bunların taarruzdan masûniyyetine gayret etmekten ibârettir.”¹²¹

Vahdetî, burada İMC'nin amacının; Meşrutiyet idaresinin devamına hizmet etmek (çalışmak) olduğu ifadesi ile meşrutiyetçi çizgisini ve Meclis-i Mebusan'da yapılacak olan kanunların şer'î şerife uygun olmasına gayret etmek ifadesi ile de bu çizgisini şeriat temelinde sürdürdüğünü göstermektedir. Ayrıca Vahdetî bu cemiyeti sadece Osmanlı Devleti ile sınırlı görmeyip bütün İslam memleketlerinde bulunan din kardeşlerimizin siyasi ve sosyal faaliyetlerine ve bunların taarruzdan korunmalarına gayret etmek diyerek bütünlüklü manada bir Müslüman birliğini ifade ettiği görülmektedir.

Cemiyetin üyesi olan Bediüzzaman Said-i Kürdi ise cemiyeti şöyle tarif ediyor:

“İttihâd-ı Muhammedî hedef-i maksadımızdır. Ve o noktaya çalışacağız. Şimdiki resmî İttihâd-ı Muhammedî ki, onun bir katresidir; o İttihâd-ı Muhammedî'ye bir mukaddemedir.” ... “Asıl İttihâd-ı Muhammedî'nin târif ve hendeseşi şöyledir ki: Esâsı, aktâr-ı âleme mümted bir silsile-i nûrânî ile bağlıdır. Merkezi Haremeyni'ş-şerîfeyn'dir. Ve cihetü'l-vahdeti Tevhid-i İlâhî'dir. Ve peymân ve yemini îmândır. Ve nizâm-nâmesi Sünen-i Ahmediye'dir. Ve kânûnnâmesi evâmîr ve nevâhî-i Şer'iyedir. Ve kulüp ve encümenleri, umûm medâris ve mesâcid ve zevâyâdır. Ve cem'iyetin ilelebed ve dâimî nâşir-i efkârı, umûm kütüb-ü İslâmiye'dir ve muvakkat nâşir-i efkârı i'lâ-yı Kelimetullâh'ı hedef-i maksad eden umûm cerâiddir. Ve müntesibîni umûm mü'minlerdir. Saf-f-ı evveli guzzât ve şühedâ teşkil eder. Kalû-Belâ'dan beri müntesibdirler. Defter-i isimleri levh-i Mahfûz'dur. Böyle bir İttihâd-ı Muhammedî Cem'iyeti reisi ve seyyidi Fahr-i Âlem (a.s.m)'dir. Hem de her ferdin de ve her cem'iyet-i dîniyenin de reisi yine O'dur. Hem de reis-i âlemdir. Ben “İttihâd-ı Muhammedî efrâdındanım” dediğim vakit murâdım bu ittihâddir.”¹²²

Volkan gazetesinin logosu altında İMC'nin yayın organı olduğunu ifade eden *İttihad-ı Muhammedî Cemiyeti'nin mürevvic-i efkarıdır*, ibaresi bulunmasına rağmen Bediüzzaman Said-i Kürdi bu gazeteyi İMC'nin tek ve özel yayın organı olarak görmemektedir. Bediüzzaman'a göre cemiyetin ebedi yani sonsuza dek sürecek olan yayın organı bütün İslami kitaplardır. Geçici yayın organı ise *i'lâ-yı kelimetullahı* hedef ve gaye edinmiş olan bütün dinî gazetelerdir. İttihad-ı Muhammedî bütün Müslümanların gayesi olan İslam birliğidir. Cemiyet olarak kurulan İttihad-ı Muhammedî ise gerçekleşmesi düşünülen asıl ittihadin yani İslam birliğinin ilk adımıdır. Bunun oluşması için bir başlangıçtır. Bediüzzaman'ın yaptığı tarihten görüldüğü üzere belirli bir döneme ait cemiyetten/teşkilattan ziyade Hz. Peygamber'in önderliğinde tüm zamanları kuşatan ve bütün Müslümanları içine alan bir anlamı kast etmiştir.¹²³ Nitekim bu paraleldeki görüşlerini *Reddü'l-evhâm* başlıklı makalesinde ikinci vehime verdiği cevapta da görmekteyiz; İttihâd-ı Muhammedî dediğimiz vakit tüm müminler arasında teorik (bil'kuvve) ve pratik (bil'fiil) olarak var olan birlik anlaşılmalıdır. Yoksa İttihadı Muhammedî'den kasıt İstanbul ve Volkan idarehanesi değildir.¹²⁴

118 Albayrak, *31 Mart Gericisi Bir Hareket Mi? İrtica'nın Tarihi* 1, 134.

119 Ömer Yıldırım, “İttihad-ı Muhammedî, Volkan ve Bediüzzaman”, *DAVA Dergisi*, Sayı. 72-73, (Nisan-Mayıs 1996), 16–17.

120 Resulan, *Bediüzzaman'ın Volkan Yazıları*, 15.

121 Düzdağ, *Volkan Gazetesi 1908-1909*, 478.

122 Bediüzzaman Said Nursi, *İçtima-i Reçeteler – II*, (İstanbul: Tenvir Neşriyat, 2024), 246-247.

123 Resulan, *Bediüzzaman'ın Volkan Yazıları*, 11.

124 Resulan, *Bediüzzaman'ın Volkan Yazıları*, 50.; Düzdağ, *Volkan Gazetesi 1908-1909*, 438.

4.2. Bediüzzaman Said-i Kürdi ve Derviş Vahdetî'nin Meşrutiyet'e Bakış Açılırları

Bediüzzaman Said-i Kürdi'nin İstanbul'a geldiği ortamda Meşrutiyet'i, İslam ile bağdaştırmakta zorluk çeken dindar kimseler olmakla birlikte bazı dindar görünümlü entelektüellerin de meşrutî sisteme bakışı oldukça problemler barındırıyordu.¹²⁵ Bununla birlikte “Batı’dan gelen bu yönetim biçimi, acaba İslami bir yönetim biçimi midir? Yoksa batı modernizminin ürettiği bir İslam karşıtı bid’at mıdır?”¹²⁶ şeklindeki soruların anlamı içerisinde bocalıyorlardı. Oysa Bediüzzaman, meşrutiyet-i meşrua olarak ifade ettiği Meşrutiyet’i savunmakla birlikte İslam’ın özünde var olan hakikatleri yaşıyordu. Bediüzzaman Said-i Kürdi’nin meşrutiyet anlayışı şeriat dairesinde olmakla birlikte onun düşündüğü hürriyetin tamamen İslamiyet’in istediği, meşru bir hürriyet olduğu ifade edilmelidir.¹²⁷ “Meşrutiyet-i meşrua” olarak ifade ettiği meşrutiyet ve “hürriyet-i şer’î” olarak ifade ettiği özgürlük anlayışını eserlerinde ve neşrettiği makalelerin satır aralarında net bir şekilde okumaktayız. Bediüzzaman’a göre hürriyetin sınırlandırılması insanlık için kaçınılmazdır, mutlak özgürlük, mutlak vahşettir. Hatta hayvanlıktır. Hürriyetin vicdan ve şeriatın hükümleri ile kayıt altına alınmış olması hürriyetin tekemmülüdür. Hürriyete aykırı değildir. O, şeriat dairesi dışındaki kalan özgürlüğün ya başka bir kalıptaki istibdat ya nefsin esareti altına girmek olduğunu veya vahşi bir hayvanlık olduğunu,¹²⁸ istibdatın ise şeriatla hiçbir münasebeti olmadığını ifade etmiştir.¹²⁹ Meşrutiyet’in devamının, ruhunun, nokta-ı istinadının (dayanak noktası), mürşidinin (yol göstericisi) şeriat ve milliyetimiz olan İslamiyet olduğunu ifade etmiştir.¹³⁰ Bediüzzaman göre meşrutiyet-i meşrua olarak ifade ettiği Meşrutiyet, şeriata gerçek bir münasebetle bağlı bulunmakta olup şeriatın has bir kölesidir.¹³¹

Şeriat dairesinde Meşrutiyet ve hürriyet savunuculuğu bu dönemde sadece Bediüzzaman, onun makaleler yazdığı Volkan gazetesi ve İMC’ye özgü değildir. II. Meşrutiyet döneminde muhafazakarları Meşrutiyet karşıtı, hürriyet karşıtı ve istibdat yanlısı olarak göstermek büyük bir hata olur. Yukarıda ifade edildiği üzere Meşrutiyet’i İslam ile bağdaştırmakta zorluk çeken dindar kimseler olmakla birlikte, Meşrutiyet’i savunan, ciddi bir muhafazakâr kesim bulunmakta idi. Nitekim II. Meşrutiyet döneminde ilmiye sınıfı tarafından Meşrutiyet’i öven vaaz ve hutbeler irad edilmiş, çeşitli yayın organlarında ise yazılar kaleme alınmıştır.¹³² II. Meşrutiyet döneminde bu yayın organlarından birisi ve Cemiyeti İlmiyye-i İslâmiyye’nin¹³³ yayın organı olan ilmi, dini ve siyasi alanlardaki çalışmaları ile bilinen¹³⁴ Beyânülhak gazetesinde Meşrutiyet övülmüştür. Bu gazete bünyesinde; din adamı, muallim, müderris ve çoğunlukla medrese talebelerinden meydana gelen bir yazar kadrosu vardır.¹³⁵ Görüldüğü üzere sadece Volkan, Volkan aracılığı ile İMC ve Bediüzzaman Said-i Kürdi değil o dönemde dindar/muhafazakâr çevreler tarafından da Meşrutiyet savunulmuştur.

Bunları ifade ettikten sonra Bediüzzaman Said-i Kürdi’nin ve onun görüşleri paralelinde meşrutiyet anlayışına sahip olduğu hakikati ile karşılaştığımız Derviş Vahdetî’nin Volkan gazetesindeki ifadelerinden bazı örnekler vermek yerinde olacaktır.

125 Adem Ölmez, *Uzun Yürüyüş* (İstanbul: Nesil Yayıncılık, 2012), 92-93.

126 Ölmez, *Uzun Yürüyüş*, 93.

127 Ölmez, *Uzun Yürüyüş*, 92-93.; Düzdağ, *Yakın Tarih Yazıları*, 168.

128 Düzdağ, *Volkan Gazetesi 1908-1909*, 441,442,498,499.; Resulan, *Bediüzzaman’ın Volkan Yazıları*, 53, 69.

129 Düzdağ, *Volkan Gazetesi 1908-1909*, 402.

130 Düzdağ, *Volkan Gazetesi 1908-1909*, 498.; Resulan, *Bediüzzaman’ın Volkan Yazıları*, 67.

131 Düzdağ, *Volkan Gazetesi 1908-1909*, 472.

132 Kadir Kılınç – Salih Pay “II. Meşrutiyet Dönemi İlmiye Sınıfının Siyasi Mücadelesi”. *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 31/1 (Haziran 2022), 256.

133 Şiddetli istibdat aleyhtarı olan Cemiyeti İlmiyye-i İslâmiyye’nin üyeleri arasında Mustafa Sabri Efendi, Elmalılı Muhammed Hamdi gibi zatlar yer almaktadır. (Halis Ayhan “Cem’iyyet-i İlmiyye-i İslâmiyye”, TDV İslam Ansiklopedisi, Cilt 7, İstanbul 1993, s. 332)

134 Akgündüz, *Arşiv Belgeleri Işığında Bediüzzaman Said Nursi ve İlmi Şahsiyeti-I*, 547.

135 Ekrem Bektaş, “Beyan’ül-Hak”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. (İstanbul: TDV yayınları, 1992), VI/34-35.

Bediüzzaman Said-i Kürdi *Lemeân-i Hakikât İzale-i Şübühât* makalesinde 14. vehime verdiği cevapta “bizim maksadımız meşrutiyeti şeriat kuvvetiyle muhafaza ve kökleştirmektir”¹³⁶ ifadesini kullanır. Yine aynı makalenin 15. vehimine verdiği cevapta ise; “ben Selanik’de meydan-ı hürriyette okuduğum nutuk ile ilân ettiğim mesleğimi şimdi de onu tâkib ediyorum. Ki i’lâ-yı şevket-i İslâmiye, ve i’lâ-yı kelimetullahın vasıtası olan meşruta-i meşrua-i şeriat dairesinde idamesine çalışıyorum”¹³⁷ der.

Bediüzzaman 1908’de Meşrutiyet ilan edildiği zaman Meşrutiyet’i alkışlamış, takdir etmiş, hürriyet imanının lazımıdır diyerek telkinde bulunmuş¹³⁸ ve Meşrutiyet’in şeriat dairesinde devamına çalışmıştır. Derviş Vahdetî ise kurucusu olduğu İMC’nin amaç ve hedefini meşrutiyet-i meşrua doğrultusunda şu şekilde ifade etmiştir... “İttihad-ı Muhammedî Cemiyeti’nin birinci maksadı ve efrâdına vâki olan telkinâtı, meşrutiyet-i idârenin devamına son derece hizmet etmek, Meclis-i Mebusan’da yapılacak kavâninin şer’-i şerife muvâfık olmasına gayret etmek...”¹³⁹

Ve yine *Nidâ-yı Mazlumâne* adlı yazısında şu ifadeleri kullanır: “...Biz meşrutiyeti keyf için, zevk için frenk âdetlerini memleketimize sokmak için kabul etmişlerden değiliz, dinimize nakise vermek isteyenlerden değiliz. Biz meşrutiyetle beraber Meclis-i Mebusan’ımızda yapılacak kanunların şer’i şerife muvâfık olmasına gayret edeceğiz.”¹⁴⁰

Teskîn-i Helecan Emr-i Muhâl adlı yazısında ise; “Meşrutiyeti bize bahşeden kuvvet, şeriattır. Şeriat ise Kanun-i Esasinin harfiyyen tatbikini amirdir”¹⁴¹ der. Yine Volkan gazetesinin ilk sayısında, Derviş Vahdetî, kendi imzası ile *Hakikat* adlı bir yazı yazdığı gibi ve yine imzasız kendisini ve çizgisini gösteren Nutuk başlıklı bir yazıyı yayınlamıştır.¹⁴² Bu yazısında; “Bütün benî beşer mutmain olsunlar ki: Dinsiz hürriyyet, adâlet, müsâvât, uhuvvet kat’iyyen temin edilemez.”¹⁴³ ifadelerini kullanır.

4.3. Bediüzzaman Said-i Kürdi ve Derviş Vahdetî’nin İttihad ve Terakki Cemiyeti’ne Yaklaşımı

Derviş Vahdetî ve arkadaşları tarafından kurulan İMC ve bu cemiyetin yayın organı hükmünde olan Volkan gazetesi, İTC’ye karşı sert bir muhalefette bulunup İTC’nin hatalı icraatlarını eleştirmiştir.¹⁴⁴ Volkan gazetesi bu yönü ile ilk sayısından¹⁴⁵ itibaren İttihad ve Terakki karşıtı cephede önemli bir yer tutmuştur.¹⁴⁶ Şunu ifade etmek gerekir ki Bediüzzaman Said-i Kürdi, Vahdetî’nin aksine yazılarında sert bir üslup kullanmayıp daha yumuşak bir üslupla ortamı yumuşatmaya çalışıyordu.¹⁴⁷ Vahdetî, Volkan’ın 102. sayısında ki *Teskîn-i Helecan Emr-i Muhâl* başlıklı yazısında şu ifadeleri kullanır;

“Bunları def etmek için fikr-i serbestî lazım değil mi? İşte meşrutiyet! İşte hürriyet! Bunlarda meydan da. Eğer o mezâlîme, o İstibdâda -ki, Şeref Sokağı’nın pis, murdar, elleriyle icra ediliyor- boyun eğerseniz, kansız bir millet olduğumuza dünya kâni olacak, haysiyet-i milliyemiz pâmâl-i hakaret olacak. Eğmeyelim. Bu cinayetlere katiiyyen boyun eğmeyelim. Dünkü nüshamızda zikr ettiğimiz beş kişi ki, Şeref Sokağı bunlar demektir. Bunları behemehâl vatandan hârice atmağa

136 Düzdağ, *Volkan Gazetesi 1908-1909*, 504.

137 Düzdağ, *Volkan Gazetesi 1908-1909*, 512.

138 Eşref Edip, *Risale-i Nur Muarızı Yazarların İsnatları Hakkında İlmi Bir Tahlil*, (İstanbul: Sebilürreşad Neşriyatı, 1965), 42.

139 Düzdağ, *Volkan Gazetesi 1908-1909*, 478.

140 Düzdağ, *Volkan Gazetesi 1908-1909*, 421.

141 Düzdağ, *Volkan Gazetesi 1908-1909*, 496.

142 Albayrak, *31 Mart Gerici Bir Hareket Mi? İrtica’ın Tarihçesi 1*, 95.

143 Düzdağ, *Volkan Gazetesi 1908-1909*, 4.

144 Menek, *Bediüzzaman Said Nursi İstanbul Hayatı*, 214-215.

145 Nitekim Volkan’ın ilk sayısının 4. sayfasında Hüseyin Cahid Bey’e adlı bir yazı yer almaktadır.

146 Canlı-Beysülen, *Zaman İçinde Bediüzzaman*, 134.

147 Menek, *Bediüzzaman Said Nursi İstanbul Hayatı*, 215.

çalışalım. Zira bunlar, Avrupa'da geçirdikleri hayat-ı sefilânenin acısını şimdi millettten çıkarmagabakıyorlar."¹⁴⁸

Sadık Albayrak; *31 Mart Gerici Bir Hareket Mi? İrtica'nın Tarihçesi 1* adlı kitabında Vahdetî'nin şeref sokağı olarak ifade ettiği bu 5 kişi: Ahmet Rıza Bey, Hüseyin Cahid Bey, Cavid Bey, Baha Şakir Bey ve Dr. Nazım Bey *olsa gerektir*.¹⁴⁹ ifadesini kullanır. Vahdetî Volkan'ın 98. sayısında ise; "Fakat, tevahhuş eden, sen değilsin. Sûku'ş-Şeref'tir Ahmed Rızâ Bey'dir, Bahâ Şâkir Bey'dir, Doktor Nâzım Bey'dir, Rahmi, Câvid Bey'lerdir ve daha birkaç harîs-i câh olan anarşistlerdir."¹⁵⁰ der. Derviş Vahdetî yazılarında İttihad ve Terakki Cemiyeti'ne şiddetli hücumlarda bulunur. Fakat onun hücum ettiği yukarıdaki naklen alıntılarda görüldüğü üzere "Şeref Sokağı" olarak ifade ettiği Ahmed Rıza'lar, Baha, Rahmi Bey'ler vs. ve cemiyetin mason olan kısmıdır. Enver Bey, Niyazi Bey, Eyüp Sabri Bey gibi İttihatçıları övmekle birlikte Meşrutiyet'in şerefini onlara vermektedir.¹⁵¹

Nitekim bu durum; Vahdetî'nin Ayasofya Mevlidi'nde irad ettiği nutkunda ifade ettiği şu cümlelerden anlaşılmalıdır. "İttihâd ve Terakkî Cemiyet-i muhteremesinin bu inkılâba büyük hizmeti olmuştur. Bunu hiçbir ferd inkâr edemez. Niyaziler, Enverler, Selahaddinler, Eyüb Sabriyerler, Hasan Beyler, ve bu zevât-i muhteremenin emsâli, zamanın Hâlid bin Velîd'leridirler. Allah bunlardan râzî olsun."¹⁵²

Bediüzzaman Said-i Kürdi *Lemeân-i Hakikat ve İzâle-i Şübühât* makalesindeki 15. vehimde "Sen Selânik'de İttihad ve Terakki ile ittifak etmiştin neden ayrıldın?"¹⁵³ sorusuna şöyle cevap verir: "Ben ayrıldım onların bazıları ayrıldılar. Niyazi Bey, Enver Bey gibi adamlarla şimdide müttefikim. Lâkin bâzılar bizden ayrıldılar, bataklık yoluna saptılar"¹⁵⁴ ...

Bu ifadeler Bediüzzaman'ın Volkan'da yer alan yazıları özelinde tespit edebildiğimiz ve Bediüzzaman'ın İTC'ye yaklaşımını gösteren en net ifadelerdir.

5. Bediüzzaman Said-i Kürdi'nin Volkan Gazetesinde Yazdığı Makaleler

Bediüzzaman Said-i Kürdi'nin Volkan'ın 70 ile 110. sayı aralığında yazıları çıkmıştır. Bu yazılarında (makalelerinde); çoğunlukla İttihad-ı Muhammedî Cemiyeti üzerinde durmuş, İslamiyet'in yüceliği, hürriyetin dinimizdeki önemli konumu, Müslümanların kardeşliği, fırka ve diğer ayrılıkların Müslümanları birbirine düşman etmemesi gerektiği, İslam düşmanlarının bütün dünyada nasıl çalıştıkları, buna karşılık İslam birliği yani Müslümanların birleşerek kalkınmalarının lüzumu, İslam ittihadının sanıldığı kadar kolay olmadığını, bu ittihadın gerçekleşmesi için belli bir sürenin geçmesi gerektiğini belirtmiştir. Meşrutiyet'in anlam ve önemi, Kürt meselesi, eğitim, Osmanlılık, hilafet gibi dönemin dini, siyasi ve içtimai mevzularına değinmiştir. Bediüzzaman Said-i Kürdi ifade ettiğimiz bu yazılarında mutedil ve yumuşak bir üslup kullanmıştır.¹⁵⁵ Bediüzzaman Said-i Kürdi bu sıralarda Türkçeyi henüz yeni öğrenmektedir. Bundan dolayı bazı makalelerinde meramını tam olarak anlatamadığından yakınmaktadır.¹⁵⁶ Bundan dolayı Volkan'daki yazılarında sık sık dil noktasında birtakım izahlar yapmaktadır. Bu izahlarda Türkçeyi iyi bilemediğini,¹⁵⁷ lisanının fikrine iyice tercümanlık edemediğini ifade etmektedir.¹⁵⁸ Sağlam, güçlü ve etkili bir kurguya

148 Düzdağ, *Volkan Gazetesi 1908-1909*, 495.

149 Albayrak, *31 Mart Gerici Bir Hareket Mi? İrtica'nın Tarihçesi 1*, 199.

150 Düzdağ, *Volkan Gazetesi 1908-1909*, 477.

151 Hasan Babacan – Mehmet Ali Karaman, *Said Nursi Siyaset ve Devlet* (Ankara; Altınpost yayınları, 2013), 101.

152 Düzdağ, *Volkan Gazetesi 1908-1909*, 462.

153 Düzdağ, *Volkan Gazetesi 1908-1909*, 504.

154 Düzdağ, *Volkan Gazetesi 1908-1909*, 511.

155 Menek, *Bediüzzaman Said Nursi İstanbul Hayatı*, 215.; Resulan, *Bediüzzaman'ın Volkan Yazıları*, 20.; Düzdağ, *Yakın Tarih Yazıları*, 167.

156 Resulan, *Bediüzzaman'ın Volkan Yazıları*, 21.

157 Acar, *İttihad-ı Muhammedî Cemiyeti ve Bediüzzaman Said Nursi*, 172.

158 Düzdağ, *Volkan Gazetesi 1908-1909*, 471.

sahip olan bu yazılarında Bediüzzaman Said-i Kürdi'nin üslubu yani ifade biçimi ve beyan tarzı hakkında söylemiş olduğu bu ifadelerin Türkçeyi sonradan öğrenmesi¹⁵⁹ yani ana dilinin Kürtçe olması¹⁶⁰ hasebiyle olduğu ifade edilebilir.

Nitekim Volkan gazetesindeki ilk yazısı olan *Hakikat* makalesinin sonunda şu ifadelere yer verir; “Bu cümlelerin mâbeynini rabt edecek olan mukaddimâtı Türkçe bilmediğim için mutâlînin fikirlerine havâle ediyorum.”¹⁶¹

Benzer ifadelere Volkan'da neşredilmiş olan diğer bazı makalelerde de rastlamaktayız. Örneğin, *Yaşasın Şeriat-i Ahmedi* makalesinin sonunda yer alan hatime de ise şu ifadeleri kullanır:

“Benim perişan sözlerimin mâbeynlerini rabtedecek olan mukaddemât-ı matviyyeyi itnabtan ihtirâzen hayalimde hıfz ile zikir etmedim ve bu müşevveş sözlerimi temaşa edenler müsâfereten ve tenezzülen ruhlarını bir Kürt evi itlâkına şâyan olan cesedime göndersin de hazînetü'l-hayâlîmi teftiş ile matviyyâtı çıkarsın yani Leylâ'mı benim gözlerimle temâşa etsin.”¹⁶²

Dağ meyvesi acı da olsa devadır. Bediüzzaman-ı Kürdi'nin Fihriste-i Makâsıdı ve Efşkârının Programıdır makalesinin sonunda ise; “Kader, bana Türkçeyi az vermiş, hattı hiç vermemiş, dikkatinizle bana yardım edin.”¹⁶³ ifadelerini kullanır. Yine *Lemeân-i Hakikât ve İzâle-i Şübühât*, adlı makalesinde “Lâkin Türkçe elfâzından pek zengin değilim. Bâzı usandırıcı elfâzı tekrar ediyorum.”¹⁶⁴ diyerek Türkçe *elfâzından (lafızlar, kelimeler)* pek zengin olmadığını bundan dolayı usandırıcı birtakım kelimeleri tekrar ettiğini ifade etmiştir.¹⁶⁵ Ayrıca Bediüzzaman Said-i Kürdi'nin Volkan'da kaleme almış olduğu makalelerinde bazı meselelerin tekrar şeklinde birkaç defa ifade edildiği görülmektedir. (Örnek Bkz: Tablo 2, Tablo 3, Tablo 4) Kendisi bu durumu, şu şekilde ifade etmektedir.¹⁶⁶

“Evvela hakikat olduğuyçün tekrar ediyorum. Hakikat de ziya gibi usandırmaz. Hem de üç dört makalede yazdım. Mu'terizler tecâhül ettiler. Gözlerine sokmak istiyorum. Çocuklara tekrar lazımdır. Hem de bir meslek tâkip ettiğimi gösteriyorum. Bir mesleği takib edenler, tekrara mecbur olurlar. Hem de bir şeyin esası atılsa mükerreren icra'-ı nazar lazımdır. Mesleksiz olanlar ki, her yola sapıyorlar. Bizim tarikımız birdir.”¹⁶⁷

159 Acar, *İttihad-ı Muhammedî Cemiyeti ve Bediüzzaman Said Nursi*, 172.

160 <https://sorularlarisale.com>, “Bediüzzaman'ın Bildiği Diller Nelerdir?” (Erişim Tarihi 03.08.2024)

161 Düzdağ, *Volkan Gazetesi 1908-1909*, 338.

162 Düzdağ, *Volkan Gazetesi 1908-1909*, 371.

163 Düzdağ, *Volkan Gazetesi 1908-1909*, 408.

164 Düzdağ, *Volkan Gazetesi 1908-1909*, 493.

165 Resulan, *Bediüzzaman'ın Volkan Yazıları*, 63.

166 Acar, *İttihad-ı Muhammedî Cemiyeti ve Bediüzzaman Said Nursi*, 174.

167 Düzdağ, *Volkan Gazetesi 1908-1909*, 493.

Tablo 1.: Bediüzzaman'ın Volkan Gazetesinde Yazdığı Köşe Yazılarının Tamamı¹⁶⁸

Sıra	Gazete	Sayı /Sayfa No	Tarih	Yazı Başlığı	İmza
1	Volkan Gazetesi	70/3	Miladi: 11 Mart 1909 Rumi: 26 Şubat 1324 Hicri: 18 Safer 1327	Hakikat	Bediüzzaman Said-i Kürdi
2	Volkan Gazetesi	73/1-2	Miladi: 14 Mart 1909 Rumi: 1 Mart 1325 Hicri: 21 Safer 1327	Yaşasın Şeriat-i Garrâ!	Bediüzzaman Said-i Kürdi
3	Volkan Gazetesi	77/2	Miladi: 18 Mart 1909 Rumi: 5 Mart 1325 Hicri: 25 Safer 1327	Yaşasın Şeriat-i Ahmedî	Bediüzzaman Said-i Kürdi
4	Volkan Gazetesi	83/3	Miladi: 24 Mart 1909 Rumi: 11 Mart 1325 Hicri: 2 Rebiü'l-Evvel 1327	Dağ meyvesi acı da olsa devadır. Bediüzzaman-ı Kürdi'nin Fihriste-i Makâsıdı ve Efkarının Programıdır.	Bediüzzaman Said-i Kürdi
5	Volkan Gazetesi	84/2-3	Miladi: 25 Mart 1909 Rumi: 12 Mart 1325 Hicri: 3 Rebiü'l-Evvel 1327	Dağ meyvesi acı da olsa devadır. Bediüzzaman-ı Kürdi'nin Fihriste-i Makâsıdı ve Efkarının Programıdır.	Bediüzzaman-ı Kürdi Said
6	Volkan Gazetesi	86/3	Miladi: 27 Mart 1909 Rumi: 14 Mart 1325 Hicri: 5 Rebiü'l-Evvel 1327	Sada-yı Hakikat	Bediüzzaman-ı Kürdi
7	Volkan Gazetesi	90/4	Miladi: 31 Mart 1909 Rumi: 18 Mart 1325 Hicri: 9 Rebiü'l-Evvel 1327	Reddü'l-Evhâm	İttihâd-ı Muhammedî'nin en küçük efrâdından Bediüzzaman-ı Kürdi Said
8	Volkan Gazetesi	91/2-3	Miladi: 1 Nisan 1909 Rumi: 19 Mart 1325 Hicri: 10 Rebiü'l-Evvel 1327	Reddü'l-Evhâm	İttihâd-ı Muhammedî'nin en küçük efrâdından Bediüzzaman-ı Kürdi Said

168 M. Ertuğrul Düzdağ tarafından hazırlanan ve İz yayıncılık tarafından Latince harflerle neşredilen Volkan Gazetesi, 11 Aralık 1908- 20 Nisan 1909; Tam ve aynen metin neşri kitabından faydalanılarak oluşturulmuştur.

9	Volkan Gazetesi	97/2-3	Miladi: 7 Nisan 1909 Rumi: 25 Mart 1325 Hicri: 16 Rebiü'l-Evvel 1327	Ziyâ-yı Hakikat	Bediüzzaman Said-i Kürdi
10	Volkan Gazetesi	101/4	Miladi: 11 Nisan 1909 Rumi: 29 Mart 1325 Hicri: 20 Rebiü'l-Evvel 1327	Lemeân-i Hakikat ve İzâle-i Şübühât	Bediüzzaman Said-i Kürdi
11	Volkan Gazetesi	102/3-4	Miladi: 12 Nisan 1909 Rumi: 30 Mart 1325 Hicri: 21 Rebiü'l-Evvel 1327	Lemeân-i Hakikat ve İzâle-i Şübühât	Bediüzzaman Said-i Kürdi
12	Volkan Gazetesi	103/4	Miladi: 13 Nisan 1909 Rumi: 31 Mart 1325 Hicri: 22 Rebiü'l-Evvel 1327	Lemeân-i Hakikat ve İzâle-i Şübühât	Bediüzzaman Said-i Kürdi
13	Volkan Gazetesi	105/2-3	Miladi: 15 Nisan 1909 Rumi: 2 Nisan 1325 Hicri: 24 Rebiü'l-Evvel 1327	Lemeân-i Hakikat ve İzâle-i Şübühât	Bediüzzaman Said-i Kürdi
14	Volkan Gazetesi	105/3	Miladi: 15 Nisan 1909 Rumi: 2 Nisan 1325 Hicri: 24 Rebiü'l-Evvel 1327	Biraderim Derviş Vahdetî Bey'e	Bediüzzaman Said-i Kürdi
15	Volkan Gazetesi	107/3-4	Miladi: 17 Nisan 1909 Rumi: 4 Nisan 1325 Hicri: 26 Rebiü'l-Evvel 1327	Kahraman Askerlerimize	Bediüzzaman Said-i Kürdi
16	Volkan Gazetesi	110/3-4	Miladi: 20 Nisan 1909 Rumi: 7 Nisan 1325 Hicri: 29 Rebiü'l-Evvel 1327	Asâkire Hitap 169	
17	Volkan Gazetesi	110/4	Miladi: 20 Nisan 1909 Rumi: 7 Nisan 1325 Hicri: 29 Rebiü'l-Evvel 1327	Cemiyetlere İhtâr-ı Mühim	

169 20 Nisan 1909 tarihli Volkan gazetesinin son sayısında Bediüzzaman'ın peşi sıra 3 makalesi yayınlanmıştır. Bunlar sırası ile; Asâkire Hitap, Cemiyetlere İhtâr-ı Mühim ve Sadâ-yı Vicdan'dır. Yaptığımız araştırmalarda bu 3 makaleden sadece sonuncusu olan Sadâ-yı Vicdan'ın altında İttihâd-ı Muhammedî Cemiyeti Âzasından Bediüzzaman Said-i Kürdi imzası olduğunu tespit ettik.

18	Volkan Gazetesi	110/4	Miladi: 20 Nisan 1909 Rumi: 7 Nisan 1325 Hicri: 29 Rebiü'l-Evvel 1327	Sadâ-yı Vicdan	İttihâd-ı Muhammedî Cemiyeti Âzasından Bediüzzaman Said-i Kürdi
----	-----------------	-------	---	----------------	---

5.1. Hakikat

Bediüzzaman Said-i Kürdi'nin Volkan gazetesindeki ilk yazısı 11 Mart 1909 (26 Şubat 1324) tarihli 70. sayısında neşrolunan *Hakikat*'tir. Bediüzzaman Said-i Kürdi bu yazısında Melayê Cizîrî'nin Divan'ından alıntı yapar. Ciziri'yi anan Bediüzzaman, yazısına Molla Ahmed-i Ciziri'nin Kürtçe Divan'ında geçen "Sir-rê wehdet ji ezel girtiye hetta bi ebed" (Vahdet sırrı kaplamış kâinatı ezelden ebede)¹⁷⁰ mısrası ile başlar.¹⁷¹ Bu yazı daha çok Bediüzzaman Said-i Kürdi'nin, Kürt Teavün ve Terakki gazetesi ile Şark ve Kürdistan gazetesinde yazdıklarının bir nevi devamı gibidir.¹⁷² Yazının devamında Bediüzzaman her müminin i'la-yı kelimetullah (Allah'ın adını yüceltmek ve İslam'ı yaymak) ile mükellef olduğunu ifade ettikten sonra bu zamanda yükselmenin ve ilerlemenin en büyük sebebinin maddeten terakki olduğunu belirtir. Zira ecnebilerin fünun ve sanayi silahlarıyla Müslümanları istibdat-ı manevileri altında ezdiklerini, buna karşı Müslümanların fen ve sanat silahı ile i'la-yı kelimetullahın en müthiş düşmanı olan cehl ü fakr (cahillik ile fakirliğe) ve ihtilaf-ı efkara (düşünceler arasındaki uyuşmazlığa) karşı cihad edilmesi gerektiğini belirtir. Yazının ilerleyen kısımlarında Bediüzzaman Said-i Kürdi; Meşrutiyet'in adalet, meşveret ve kuvvetin kanunda toplanması demek olduğunu, on üç asır evvel şeriatı garra tesis ettiğinden ahkâmı (kanun ve nizam konusunda) Avrupa'ya dilencilik etmenin İslam dinine karşı büyük bir cinayet olacağını ifade ederek Meşrutiyet'e bakış açısını net bir şekilde gösteren bir tanımlama yapmıştır.¹⁷³ Ayrıca Bediüzzaman Said-i Kürdi'nin Volkan'daki bu ilk makalesinde ifade etmiş olduğu "Medenîlere galebe çalmak ikna" iledir.¹⁷⁴ vecizesi onun dini ve siyasi hayatına yön veren birkaç mühim temel ilkedendir.¹⁷⁵

5.2. Yaşasın Şeriat-i Garrâ!

Bediüzzaman Said-i Kürdi'nin Volkan gazetesindeki 2. yazısı, 14 Mart 1909 günlü gazetenin 73. sayısında çıkar. *Yaşasın Şeriat-i Garrâ!* adıyla çıkan bu makale mebuslara hitaben kaleme alınmakla birlikte çok uzun olmasına rağmen bir tek cümleden ibarettir.¹⁷⁶ Bediüzzaman bu makalesinde ilk makaleye göre siyasal alana daha fazla dokunmaktadır. Bediüzzaman Said-i Kürdi'nin şeriat anlayışını açıklayan ve bir çağrı niteliği taşıyan bu makale; bütün güncel gelişmeleri içerir bir tanımlama yapmaktadır. Milli hayatı koruyup milli birliğin kuruluşunun esasını şeriatın ayrıca güncel gelişmeler karşısında varlığın korunmasının da biricik temeli olduğu belirtilmekte ve yapılacak uygulamalarda şeriatı dikkate alma çağrısı yapılmaktadır. Yapılan bu çağrı üslup açısından dikkate değerdir. Çünkü yapılan çağrı bir dayatmadan ya da sert bir ikazdan uzak, oldukça alçak gönüllü bir öneri niteliğindedir.¹⁷⁷ Ayrıca; *Yaşasın Şeriat-i Garrâ!* ve sonrasında neşredilmiş olan *Yaşasın Şeriat-i Ahmedî* vs. yazılarına istinaden Bediüzzaman Said-i Kürdi'nin, İttihad-ı Muhammedî Cemiyeti adına propaganda yaptığına dair görüşler vardır.¹⁷⁸

170 Melâyê Cizîrî, *Dîvân*, çev. İlhami Sıdar (İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2021), 112-113.

171 Zınar, *Said Kürtlüğün Kayıp Risalesi*, 119

172 Canlı-Beysülen, *Zaman İçinde Bediüzzaman*, 149.

173 Düzdağ, *Volkan Gazetesi 1908-1909*, 337.; Resulan, *Bediüzzaman'ın Volkan Yazıları*, 33-34.

174 Düzdağ, *Volkan Gazetesi 1908-1909*, 337.

175 Fırat Aydıncı, *Bediüzzaman'ın Hançeri* (İstanbul: Avesta, 2020), 178-179.

176 İsmail Mutlu, *Sorularla Bediüzzaman Said Nursi 2* (İstanbul: Mutlu Yayıncılık, 1995), 46.

177 Canlı-Beysülen, *Zaman İçinde Bediüzzaman*, 149-150.

178 Albayrak, *31 Mart Gerici Bir Hareket Mi? İrtica'nın Tarihiçesi 1*, 147-151.

5.3. Yaşasın Şeriat-i Ahmedî

Bediüzzaman Said-i Kürdi'nin İMC adına 18 Mart 1909 (5 Mart 1325) Volkan gazetesinin 77. sayısında neşrettirdiği makalesidir.¹⁷⁹ Bediüzzaman bu yazısında; her bir müminin cemiyete manen müntesip olduğunu ifade ettikten sonra en evvel mürşid-i umumi olan ulemayı, meşayih (şeyhleri) ve talebeyi (medrese talebelerini) şeriat namına ittihad (cemiyete katılmaya) çağırdığı görülmektedir. Gebermiş istibdatın muhafazası için vaktiyle şeriat meselelerinin rüşvet verildiğini ve bundan çok zarar görüldüğünü ifade eden¹⁸⁰ Bediüzzaman Said-i Kürdi, cemiyetin meşrebini şu şekilde ifade eder: “Bizim cemiyetin meşrebi muhabbete muhabbet ve husûmete husûmettir. Yâni beyne'l-İslâm muhabbete imdad ve husûmet ceşşini bozmaktır.”¹⁸¹ Bediüzzaman'ın bu yazısından sonraki yazılarının birçoğunda da İMC'ye değindiği bazen cemiyeti anlatmaya bazen de savunmaya çalıştığı görülecektir.¹⁸² Bu makalenin sonunda gazetecileri ikaz eden bir ihtar¹⁸³ ile hatime yer almaktadır.

5.4. Dağ Meyvesi Acı da Olsa Devadır. Bediüzzaman-ı Kürdi'nin Fihriste-i Makâsıdı ve Efkarının Programıdır.

İMC adına 24- 25 Mart 1909 tarihlerinde çıkıp Volkan'ın 83 ve 84 numaralı sayılarında iki bölüm halinde yayınlanan *Dağ Meyvesi Acı da Olsa Devadır: Bediüzzaman-ı Kürdi'nin Fihriste-i Makâsıdı ve Efkarının Programıdır* başlıklı uzun metin¹⁸⁴ (Bkz. Tablo 1) Bediüzzaman Said-i Kürdi'nin kendini anlatma ihtiyacına binaen amacını ve programını açıkladığı bir makaledir. Bu yazıya; “Ey şu müşevveş sözlerimi temâşa eden zât!”¹⁸⁵ sözleriyle başlamaktadır. “Benim mekteb-i edebim Kürdistan'ın yüksek dağları olduğundan kusurumu ümmîlik ve acemiliğime bağışlamak muktezâ-yı mürüvvettir.”¹⁸⁶ dedikten sonra gündemdeki tartışma konuları hakkında kendi görüşlerini ve hedeflerini sıralamaktadır.¹⁸⁷ Ben ki İslamiyet'e, maarif-i İslamiyeye, ulemaya (alimlere), talebeliğe, Osmanlılığa, Hilafete ve İttihad-ı Muhammediye'ye ve Kürtlüğe intisabım (bağlı olmam) cihetiyle şu sıfatlardan neşet eden ve kesişmiş daireler gibi olan cemiyetlerin birbirleri ile buluşma yeriyim¹⁸⁸, der.

Bu makalenin satır aralarında Bediüzzaman Said-i Kürdi'nin Meşrutiyet'e dair görüşlerine de rastlanılmaktadır. Örneğin; Meşrutiyet'te şeriat-ı garra (parlak olan şeriat) geçerli olduğu halde üç zakkum ağacını kökünden sökecek ve üç tuba ağacı Meşrutiyet zemininde hayat bulacak, dal budak açacaktır¹⁸⁹, der. Bediüzzaman Said-i Kürdi; dağ meyvesi acı da olsa devadır, diyerek, maksadının fihristi ile efkarının programını dokuz maddede toplamıştır.¹⁹⁰ Dokuz madde halinde yazılan bu makale de birçok konu yetkin bir şekilde analiz edilmekle birlikte makale dönemin panoramasını çizen ve çözüm üreten bir reçete hükmünde olup anlam olarak sonraki dönemlerde yayınlanan sosyal ve siyasi içerikli eserlerin bir nevi özeti gibidir.¹⁹¹ Bediüzzaman bu makalesinde; terakkinin (ilerlemenin) en müthiş düşmanı olan cehalet, zaruret ve ihtilafa,

179 İbrahim Kaygusuz, “Eski Said dönemi eserlerinin telifi, tanzimi, tarih sıralaması, neşri ve kısa muhtevası” *Köprü* 117 (Kış 2012), 98.

180 Resulan, *Bediüzzaman'ın Volkan Yazıları*, 37-38.

181 Düzdağ, *Volkan Gazetesi 1908-1909*, 371.

182 Canlı-Beysülen, *Zaman İçinde Bediüzzaman*, 150.

183 Mutlu, *Sorularla Bediüzzaman Said Nursi* 2, 46.

184 Kaygusuz, “Eski Said dönemi eserlerinin telifi, tanzimi, tarih sıralaması, neşri ve kısa muhtevası”, 98.

185 Düzdağ, *Volkan Gazetesi 1908-1909*, 402.

186 Düzdağ, *Volkan Gazetesi 1908-1909*, 402.

187 Canlı-Beysülen, *Zaman İçinde Bediüzzaman*, 151-152.

188 Düzdağ, *Volkan Gazetesi 1908-1909*, 402.; Resulan, *Bediüzzaman'ın Volkan Yazıları*, 39.

189 Düzdağ, *Volkan Gazetesi 1908-1909*, 402.; Albayrak, *31 Mart Gericisi Bir Hareket Mi? İrtica'nın Tarihçesi 1*, 158.; Resulan, *Bediüzzaman'ın Volkan Yazıları*, 40.

190 Bahaeddin Sağlam, *Nutuk ve Makaleler (1908-1920) Şerh ve İzahlar* (İstanbul: KLMN, 2015), 118.

191 Kaygusuz, “Eski Said dönemi eserlerinin telifi, tanzimi, tarih sıralaması, neşri ve kısa muhtevası”, 98.

seyf-i marifet (marifet kılıcı), sa'y-i insanı (insan emeği) ve ittihâd ile din namına cihad edilmesi gerektiğini ifade eder. Yine bu makalesinin 7. maddesinde ise; "Hilâfete dair bir rü'yadır; âlem-i mânâda padişahı gördüm."¹⁹² diyerek II. Abdülhamid'e rüya üslubuyla birtakım tavsiyelerde bulunmaktadır.¹⁹³ Daha önce II. Abdülhamid ile görüşme isteği olumsuz sonuçlanan Bediüzzaman Said-i Kürdi, Volkan gazetesinin sütunları vasıtası ile vermek istediği mesajları iletmeye çalışmıştır.¹⁹⁴ Burada ömrünün zekatını II. Ömer'in yani Ömer bin Abdülaziz'in yolunda sarfetmesi, Yıldız Sarayını bir üniversite yapması gibi tavsiyelerle dolu mesajlar vermiştir.¹⁹⁵

5.5. Sadâ-yı Hakikat

Bediüzzaman Said-i Kürdi'nin Volkan gazetesinde 27 Mart 1909 (14 Mart 1325) da neşrettiği *Sadâ-yı hakikat* başlıklı bu makalesinde İMC'nin ana hedeflerini ve programını ortaya koymuştur.¹⁹⁶

"Tekrâren söylüyorum, ki İttihâd-ı Muhammedî'nin cihetü'l-vaahdeti tevhd-i İlahî'dir, peymân ve eymânı da imândır, encümen ve cemiyetleri mesâcid ve medâris ve zevâyâdır, müntesibîni umûm müminlerdir. Nizâm-nâmesi sünen-i Ahmediyedir, kânunu evâmîr ve nevâhî-i şer'iyedir. Bu ittihâdâdetten de ğil ibâdetdir."¹⁹⁷

İMC adına yayınlanan *Sadâ-yı Hakikat* 'da *İttihad-ı İslam* ve *İttihad-ı Muhammedî* kelimelerinin mana ve hedefleri izah edilir.¹⁹⁸ Bediüzzaman Said-i Kürdi makalede; "İlhâ, havf-ı riyâdandır, ve farzda riyâ yoktur. Bu zamânın en büyük farızası ittihâddır."¹⁹⁹ diyerek; dini bazı konuları gizlemenin riya ve gösteriş olmasın diye olduğunu fakat farz olan konularda riya ve gösteriş olmayacağını, bu zamanda en büyük farz görevin Müslümanların birliği olduğunu ifade ettikten sonra devamında ittihadın hedef ve maksadını açıklar.²⁰⁰ Bediüzzaman, "Bu ittihadın meşrebi muhabbettir, husûmeti ise cehâlet ve zarûret ve nifâkadır."²⁰¹ diyerek ittihadın engelleri olarak gördüğü cehalet, zaruret ve nifaka düşman olduğunu hatırlatır.²⁰² Yazının devamında Bediüzzaman "İttihâd-ı Muhammedî'nin meslek ve hakikatini enzâr-ı umûmiyyeye arz ederiz. Kimin bir itirâzı varsa etsin, cevâba hâzırız."²⁰³ ifadeleriyle İMC'nin mesleğini ve hakikatini kamuoyunun gözleri önüne serip kimin itirazı var ise cevaba hazır olduğunu ifade eder.²⁰⁴

5.6. Reddû'l-Evhâm (Kuruntu ve Şüphelere Cevap)

Bediüzzaman Said-i Kürdi'nin kendisini en küçük efradından biri olarak ifade ettiği İMC hakkında ileri sürülen şüphelere ve kuruntulara yanıt niteliğinde İMC namına neşredilmiş olan makalesidir. *Reddû'l-Evhâm* başlıklı bu makale ilki 31 Mart 1909 ikincisi 1 Nisan 1909 olmak üzere iki sayılı bir yazı dizisi halinde kaleme alınmıştır. Makalenin girişinde Bediüzzaman Said-i Kürdi; "İttihad-ı Muhammedî Cemiyeti'ne

192 Düzdağ, *Volkan Gazetesi 1908-1909*, 407.

193 İbrahim Canan, *Bediüzzaman'ın Fikri Programı Üzerine Bir Analiz* (İstanbul: Nesil,2008), 164.

194 Mehmet Ali Karaman, "Yandaşlıktan Muhalefete Volkan Gazetesi" *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 24/4 (Aralık 2022), 1583.

195 Düzdağ, *Volkan Gazetesi 1908-1909*, 407.; Resulan, *Bediüzzaman'ın Volkan Yazıları*, 42,43,44.

196 İsmail Mutlu, *Bediüzzaman'ın Görüşleri Işığında İslam ve Hürriyet*, sf.:234-235

197 Düzdağ, *Volkan Gazetesi 1908-1909*, 417.

198 Kaygusuz, "Eski Said dönemi eserlerinin telifi, tanzimi, tarih sıralaması, neşri ve kısa muhtevası", 99.

Düzdağ, *Volkan Gazetesi 1908-1909*, 417.

199 Düzdağ, *Volkan Gazetesi 1908-1909*, 417.

200 Sağlam, *Nutuk ve Makaleler (1908-1920) Şerh ve İzahlar*, 128-129.

201 Düzdağ, *Volkan Gazetesi 1908-1909*, 417.

202 Kaygusuz, "Eski Said dönemi eserlerinin telifi, tanzimi, tarih sıralaması, neşri ve kısa muhtevası", 99.

203 Düzdağ, *Volkan Gazetesi 1908-1909*, 418.

204 Sağlam, *Nutuk ve Makaleler (1908-1920) Şerh ve İzahlar*, 129.

isnâd ettikleri dokuz evhâm-ı fâsideyi reddedeceğim”²⁰⁵ diyerek İMC'ye yönelik eleştirileri dokuz başlık altında toplayarak hepsini ayrı ayrı yanıtlamaktadır. İttihad-ı Muhammedî Cemiyeti adına fiilen avukatlık yapma durumuna geldiği (İMC'nin sözcüsü gibi konuştuğu) anlaşılan Bediüzzaman, bu yazıyı izleyen günlerde Volkan'da çıkan iki yazısında daha aynı görevi yapmaktadır. Yazı: soru-cevap tarzında olması ve çevreden gelen fiili çıkışları teskin etmek amacıyla yazıldığından halkında anlayabileceği bir makale olmuştur.²⁰⁶

Tablo 2.: Bediüzzaman Said-i Kürdi'nin Reddü'l-Evhâm Makalesinde Cevapladığı Şüpheler (Kurun-tular)²⁰⁷

1.Vehim	Böyle nâzik bir zamanda din meselesini ortaya atmak münâsib görülüyor.
2.Vehim	Bu, ünvan-ı tahsîsî ile müntesib olmayanları vehim ve telâşa düşürüyor. (İttihad-ı Muhammedî ismi sırf belli bir kesime baktığından o cemiyete üye olmayanları korkutur ve telaşa düşürür. /Acaba biz ona üye olmamakla din dışında mı kalıyoruz?)
3.Vehim	Volkan'a mensub cemiyetin tefrikadan ve başkalarına tevliid-i ye'sden başka ne fâidesi var (Volkan gazetesine mensup bu cemiyetin bölücülükten ve başkasını ümitsizliğe düşürmekten başka ne faydası var)
4.Vehim	İçimizdeki gayr-ı müslimler ürkecekler veya bahâne tutacaklar! (İttihad-ı Muhammedî Cemiyeti'nden dolayı içimizdeki gayri müslimler, ürkecekler veya Osmanlı birliğine katılmamak için bahane tutacaklar)
5.Vehim	Ecnebler bundan tevahhuş etmek ihtimâldir. (Yabancı devletlerin bu İttihad-ı Muhammedî Cemiyeti'nden hoşlanmamaları/ürkmeleri ihtimali vardır.)
6.Vehim	Bâzılar sünnet-i nebeviyyeyi hedef-i maksad eden ittihâd-ı Muhammedî hürriyeti tahdîd eder ve levâzım-ı medeniyyete münâfidir. (Bazıları, Hz. Peygamber'in sünnetini kendisine maksad ve hedef yapan İttihad-ı Muhammedî, insanın özgürlüğünü sınırlar ve medeniyetin gereklerine aykırı düşer. Hâlbuki biz millet olarak Hürriyet ve Meşrutiyet'i ilan etmişiz, diyorlar.)
7.Vehim	Bu cemiyet sâir cem'iyât-i dîniyye ile şakkü'l-asâdır. Rekâbet ve münâfereti intâc eder. (Bu İttihâd-ı Muhammedî Cemiyeti, diğer dini cemaat ve derneklerle kavga eder; dini gruplar arasında rekabet ve dolayısıyla nefret doğar.)
8.Vehim	Asıl İttihâd-ı Muhammedî'nin numûnesi olan buradaki cemiyete mânen gibi sûreten de intisâb edenler ekserî avâm, bir kısmı da mechûlû'l-hâl olduğundan bir esâs-ı metîne adem-i istinâdı îmâ ediyor! (Asıl İttihad-ı Muhammedî'nin bir numunesi olan İstanbul'daki bu cemiyete manen olduğu gibi şeklen de intisap edenlerin çoğu avamdırlar. Bu müntesiplerin bir kısmının mahiyeti de belirsizdir. Bu durum cemiyetin güçlü bir esasa yani sağlam bir temele dayanmadığını ima ediyor.)
9.Vehim	Cemiyetlerde teşebbüsât-ı hafıyye olduğu hâlde, İttihâd-ı Muhammedî'nin izhâr-ı serâiri neden lüzûm görülmüş? (Cemiyetlerde bir takım gizli teşebbüsler var olduğu halde İttihad-ı Muhammedî'nin en ince sırlarının dahi açıklanması neden gerekli görülmüştür?!)

205 Düzdağ, *Volkan Gazetesi 1908-1909*, 438.

206 Sağlam, *Nutuk ve Makaleler (1908-1920) Şerh ve İzahlar*, 131.; Canlı-Beysülen, *Zaman İçinde Bediüzzaman*, 152.

207 Düzdağ, *Volkan Gazetesi 1908-1909*, 438,439,441,442.; Sağlam, *Nutuk ve Makaleler (1908-1920) Şerh ve İzahlar*, 131-139.

5.7. Ziyâ-yı Hakikat (Hakikatin Işık Yayması)

5 Nisan 1909 tarihli Volkan'ın 97. sayısında yayınlanan bu yazı, içerik olarak *Reddü'l-Evhâm* ile aynı doğrultudadır. *Altı vehim ve irşaddan* oluşan makalede Bediüzzaman Said-i Kürdi, İMC'nin, rekabeti, münakaşayı, taassubu ve ayrılığı sonuç vermesi endişelerine karşı doyurucu yanıtlar verir. Özellikle İMC'nin siyasete karışması ile itaatin bozulacağı endişesine karşı Bediüzzaman; şeriatı güneşe benzeterek cam parçası-güneş örnekleri üzerinden konuya açıklık getirir.²⁰⁸

Tablo 3.: Bediüzzaman Said-i Kürdi'nin Ziyâ-yı Hakikat Makalesinde Cevapladığı Şüpheler (Kurun-tular)²⁰⁹

1.Vehim	Asıl İttihâd-ı Muhammedî'nin numûnesi ve bir şûlesi olan buradaki ittihâd ne edecektir? (Asıl İttihâd-ı Muhammedî'nin bir numunesi ve bir parıltısı olan İstanbul'daki bu ittihâd cemiyeti ne yapacaktır.)
2.Vehim	Bu Cemiyet'i Muhammedî sair cemiyetler gibi hiss-i tarafdarî ve rekabeti ve münakaşayı uyandıracak. Bâhusûs, askere sirâyet ile neticesi iyi çıkmaz! (Bu Cemiyet-i Muhammedî diğer dernekler gibi taraftarlık ve rekabet duygusunu uyandıracak; tartışma ve münakaşayı netice verecektir. Özellikle askeriye sirayet etse sonuç hiç iyi olmaz.)
3.Vehim	Anâsırı gayr-i müslimeyi de ittihâd-ı İsevî ve Müsevî'ye teşebbüslerine teşviktir. Bu ise taassubla ve iftirâkla meşrutiyete darbe vurulmaz mı? (İttihâd-ı Muhammedî gayr-i müslim unsurları, İsevi birlik, Musevi birlik gibi dernekleri kurmalarına teşvik eder. Bu ise Osmanlı toplumunda taassup ve tefrikayı doğurur. Bu ise Osmanlı birliğini korumak için ilan edilen Meşrutiyet'e bir darbe olmaz mı?)
4.Vehim	Böyle nazik bir zamanda hissiyât-ı dîniyyeyi heyecana getirmekle teskin ve tâdili güç olur! (Böyle nazik bir zamanda dini duyguları heyecana getirmek sakıncalı olabilir. Çünkü dini duyguları susturmak ve dengelemek çok zordur.)
5.Vehim	Eğer Cemiyet-i Muhammediyye siyasete karışır ise hükûmetin ruhu olan itâat muhtel olur! (Eğer İMC siyasete karışırsa Hükûmetin ruhu olan halkın itaat etmesi ve kamu güvenliği bozulur.)
6.Vehim	Şimdiye kadar bu fikre neden teşebbüs olunmadı?!

5.8. Lemeân-i Hakikat ve İzâle-i Şübühât (Hakikatin Parıldaması ve Şüphelerin Giderilmesi)

Bediüzzaman Said-i Kürdi; 31 Mart Olayı'nın iki gün öncesinden başlayan, Volkan'ın 101, 102, 103 ve 105. sayılarında yazdığı *Lemeân-i Hakikat ve İzâle-i Şübühât* adlı dört bölüm halinde neşredilen bu seri makalelerde İMC, Volkan gazetesi ve kendisi ile ilgili akla gelebilecek muhtelif soru ve vehimlere cevap vermiştir.²¹⁰ On yedi vehim ve irşaddan müteşekkil olan bu makalede *Reddü'l-Evhâm* ve *Ziyâ-yı Hakikat* makaleleri gibi İMC ile alakalı vehimlere verilmiş cevaplar yer almakla birlikte bu konudan farklı olarak İttihâd ve Terakki ile ayrılık sebepleri, Volkan gazetesi ile münasebeti, mürtecilik kavramının nasıl kullanıldığı gibi konularda işlenir.²¹¹

208 Kaygusuz, "Eski Said dönemi eserlerinin telifi, tanzimi, tarih sıralaması, neşri ve kısa muhtevası", 99.

209 Düzdağ, *Volkan Gazetesi 1908-1909*, 471, 472, 473.; Sağlam, *Nutuk ve Makaleler (1908-1920) Şerh ve İzahlar*, 140-146.

210 Mutlu, *Sorularla Bediüzzaman Said Nursi* 2, 46.; Albayrak, *31 Mart Gerici Bir Hareket Mi? İrtica'nın Tarihi* 1, 247.; Menek, *Bediüzzaman Said Nursi İstanbul Hayatı*, 129.

211 Kaygusuz, "Eski Said dönemi eserlerinin telifi, tanzimi, tarih sıralaması, neşri ve kısa muhtevası", 99-100.

Tablo 4.: Bediüzzaman Said-i Kürdi'nin Lemeân-i Hakikat ve İzâle-i Şübühât Makalesinde Cevapladığı Şüpheler (Kuruntular)²¹²

1. Vehim	Sen bu hakayıki çok tekrar ediyorsun, hem de aynı ibâre ile.
2. Vehim	Siz cemiyetinize İttihâd-ı Muhammedî unvanını vermişsiniz. Bundan, sûreten müntesip olmayanlar evhama düşüyorlar. Başka bir unvana tebdil etseniz ne olur? (Siz cemiyetinize İttihad-ı Muhammedî ismini vermişsiniz. Bilfiil ve resmen bu cemiyete üye olmayanlar bu isimden vehme düşüyorlar. Acaba biz bu cemiyete katılmamakla Müslümanlıktan çıkmış mı oluyoruz, diye kuruntu içinde kalıyorlar. Cemiyetinize İttihad-ı Muhammedî'den başka bir isim verseniz olmaz mı?)
3. Vehim	Böyle cemiyet ve fırkaların teşekkülâtı hükûmetin zayıflamış olan itaatini ve icraatını haleldâr edecek, zira temeddün-i hakikiye elân mazhar olamamışız. Ve vahşet ve cehâletten de husûmet ve taassup çıkıyor. (Böyle cemiyet ve fırkaların oluşumu zaten çok zayıflamış olan hükûmetin itaati sağlamasına ve icra gücüne zarar verecektir. Çünkü henüz tam medeni değiliz. Vahşet ve cehaletten ise düşmanlık ve taassup çıkar. Dolayısı ile dernekler kurmak, partilere bölünmek hem topluma hem de hükûmete zarar verecektir.)
4. Vehim	Bu cemiyete istihsânen intisap edenler ne ile muvazzaf olurlar? (Bu cemiyete severek ve beğenerek üye olanların görevleri nelerdir.)
5. Vehim	Bu mukaddime olan cemiyet, maksad olan hakikat-i ittihâd-ı Muhammediyeye bir nümüne ve ma'kes ve hüsn-i misâl olmak lâzım idi. Halbuki sizin perişan hâlinizi temaşa edenler, o hakikat-i ulviyyenin şu'lesini göremiyorlar! (İslam birliğinin öncüsü olduğunu söyleyen bu cemiyetin asıl İttihad-ı Muhammedî'ye numune, ayna ve güzel bir örnek olması lâzım idi. Hâlbuki sizin perişan halinizi seyredenler, asıl İttihad-ı Muhammedî'nin o yüce (güzel) hakikatinin aydınlığını ve parıltısını göremiyorlar.)
6. Vehim	Şimdiki zamanda terakkiyâta ve saadet-i dünyeviyeye sarf-ı himmet lâzımken böyle taassup ve teşettütü intâc eden din meselesi meşrutiyette esas tutulsa bâzı mehâziri intâc eder. (Bu zamanda bütün gayretleri ilerlemeye ve dünya saadetini elde etmeye sarfetmek gerekir iken; şimdi toplumda gördüğümüz gibi taassup ve dağınıklık netice veren din meselesi, Meşrutiyet için esas yapılırsa bir kısım sakıncalı durumları doğurur.)
7. Vehim	Bu cemiyet, tefrika verir ve ye'si intac ve vehmi tevlid eder. (Bu cemiyet bölünmelere sebep olur, umutsuzluğu netice verir. Şüphe uyandırır, evhamı doğurur.)
8. Vehim	İçimizdeki gayr-i müslimler bahane tutacaklar veya ürkecekler; (Osmanlı Devleti içerisinde yaşayan gayr-ı müslimler bu İttihad-ı Muhammedî'yi bahane yapıp bize zarar verebilirler. Çünkü böyle şeyler, onları ürkütür.)
9. Vehim	Ecnebler bundan tevahhuş etmek ihtimaldir. (Yabancı devletlerin bu İttihad-ı Muhammedî Cemiyeti'nden ürkmeleri ihtimali vardır.)
10. Vehim	Meşrutiyet'in bir rüknü hürriyet-i tâmmidir. Halbuki Sünnet-i Nebeviyyeyi hedef-i maksad eden İttihâd-ı Muhammedî, hürriyeti tahdid eder ve medeniyetin çok levâzımına münâfidir. (Meşrutiyet'in bir ayağı insanların hürriyetlerini tam yaşamasıdır. Hâlbuki ittihad-ı Muhammedî'nin hedef ve maksadı olan Hz. Peygamber'in sünneti, hürriyeti sınırlandırır. Bu ise medeniyetin gerekleri olan birçok şeye ters düşer.)

212 Düzdağ, *Volkan Gazetesi 1908-1909*, 493,494,497,498,499,503,504,511,512.; Sağlam, *Nutuk ve Makaleler (1908-1920) Şerh ve İzahlar*, 147-161.

11.Vehim	Bu cemiyet sâir cemiyât-i diniye ile şakkü'l-asâdır, rekabet ve nefreti intâc eder. (İMC, diğer dini cemiyetlerle ihtilaf halindedir. Bu ise rakabeti ve nefreti doğurur.)
12.Vehim	Asıl ittihâd-ı Muhammedî'nin nümunesi ve mukaddimesi olan buradaki resmî cemiyete intisâb-ı manevi gibi sureten intisap edenler ekseri avam ve bir kısmı da mechûlü'l-hâl olduğundan bir esas-ı metîne adem-i istinad îma eder. (Asıl İttihâd-ı Muhammedî'nin numunesi ve başlangıcı olan İstanbul'daki resmi cemiyete manevi intisap gibi şeklen intisap edenlerin çoğunluğu avam ve bir kısmının da durumu meçhul olduğundan bu durum cemiyetin sağlam bir temele dayanmadığını gösterir.)
13.Vehim	Cemiyetlerde teşebbüsât-ı hafîye olduğu hâlde İttihâd-ı Muhammedî'nin izhâr-ı serâiri ve teşebbüsât-ı aleniyesine neden lüzum görünmüş? (Bütün cemiyetlerde gizli işler ve gizli projeler var olduğu halde İMC'nin, sırlarını açıklaması ve her işi aleni olarak yapması neye binaendir?)
14.Vehim	Şeriat isteyenlere bâzı müzebzeb olanlar 'mürteci' diyorlar. (Şeriat isteyenlere, bir yol tutturamayan bazıları gerici diyorlar.)
15.Vehim	Sen Selanik'te İttihâd ve Terakki ile ittifak etmiştin, neden ayrıldın?
16.Vehim	Volkan'a nedir bu kadar münasebet! İttihâd-ı Muhammedî bununla ne hizmet görecek? (İttihâd-ı Muhammedî'nin Volkan gazetesine olan aşırı bağlılığına bir anlam veremiyoruz. İttihâd-ı Muhammedî bununla ne kazanacak ve ne hizmet edebilecek?)
17.Vehim	Sen imzanı Bediüzzaman yazıyorsun. Lâkab medhi ima eder. (Sen imzanı Bediüzzaman olarak yazıyorsun. Bu lakap, övünmeye işaret ediyor.)

5.9. Biraderim Derviş Vahdetî Bey'e

31 Mart İsyanı'nın üçüncü günü yayınlanan "Edibler edebli olmalıdırlar. Hem de edeb-i İslâmiyye ile müteeddib olmalıdırlar."²¹³ ile başlayan bu hatırlatma ve ikaz *Lemeân-i Hakikat ve İzâle-i Şübühât* makale dizisinin sonunda yer almaktadır. Bu ikaz yazısından Bediüzzaman'ın, Vahdetî'nin bu süreçte kullandığı üsluptan ve izlediği politikadan da rahatsızlık duyduğu anlaşılmaktadır.²¹⁴ Bediüzzaman Said-i Kürdi, Derviş Vahdetî'ye bazı tavsiye ve ikazlarda bulunarak yazılarına mutedil bir üslup ile devam etmesi gerektiğini ve bu tarz bir üslubun İslam'ın da bir gereği olduğunu belirtmiştir.²¹⁵

5.10. Kahraman Askerlerimize

Hareket Ordusu'nun, 31 Mart Hadisesi'nde meydana gelen karışıklığı gidermek amacıyla Selanik'ten gelip duruma el koymasından önce Bediüzzaman Said-i Kürdi, bu hadisesinin üçüncü gününde (15 Nisan 1909) isyan etmiş olan askerlere hitap eden *Kahraman Askerlerimize* nutkunu *Mizan* gazetesinde neşrettirmiştir. Akabinde isyanın 4. günü olan 16 Nisan 1909 Cuma günü ulemayla beraber harbiye nezaretine giderek aynı yazılarını nutuk suretiyle bizzat askerlere hitap etmiştir. Bu nutkun iradından iki-üç gün sonra da isyan etmiş sekiz tabur askerin isyandan vazgeçerek teslim olmasını sağlamıştır.²¹⁶ 31 Mart Olayı esnasında isyancı askerlere yaptığı bu konuşmalar ve gazetelerdeki makaleleri askerlerin kışlarına dönmesini ve subaylarına itaat etmesini sağladı ve böylece isyanın bastırılmasına yardımcı oldu.²¹⁷ Bunun sonucu askeriye-

213 Düzdağ, *Volkan Gazetesi 1908-1909*, 512.

214 Canlı-Beysülen, *Zaman İçinde Bediüzzaman*, 154.

215 Weld, *Bediüzzaman Said Nursi Entelektüel Biyografisi*, 99-100.

216 Badıllı, *Bediüzzaman Said-i Nursi Mufassal Tarihçe-i Hayat Cilt I*, 386.

217 Şükran Vahide, "Said Nursi'nin Entelektüel Biyografisine Doğru", çev. İbrahim Kapaklıkaya, Ercüment Asil, Vildan Canpo-

deki kargaşa önlenmiş oldu. Sair fesatların önünü alıp sekiz tabur askeri itaate getiren Bediüzzaman Said-i Kürdi'nin *Volkan*, *Serbesti* ve *Mizan* gazetelerinde birkaç gün üst üste yayınlanan makaleleri: *Kahraman Askerlerimize*, *Asker Kardeşlerime*, *Umum Zabitanımıza* ve *Asâkire Hitap* makaleleridir. Bu makalelerden, *Kahraman Askerlerimize* başlıklı yazı ilk olarak *Volkan*'da değil de 15 Nisan 1909'da *Mizan* gazetesinde 17 Nisan 1909'da ise hem *Serbesti* hem de *Volkan*'da yayımlandı.²¹⁸

5.11. Asâkire Hitap (Askerlere Hitap)

Bu nutuk da yine Bediüzzaman Said-i Kürdi tarafından Harbiye Nezaretinde okunmuş ve isyan eden askerleri itaate getirmiştir.²¹⁹ Makale ilk olarak 17 Nisan 1909 tarihli *Mizan* gazetesinin 129. sayısında aka-binde 20 Nisan 1909 tarihli *Volkan*'ın 110. sayısında yayınlanmıştır. “Ey asâkir-i muvahhidin!” ile başlayan makalenin devamında Bediüzzaman: “Fahr-i Âlem'in fermânını size tebliğ ediyorum ki: Şerîat dairesinde ulüemre itaat farzdır. Ulüemriniz ve üstadınız zâbitlerinizdir”²²⁰ ifadesini kullanır. Bediüzzaman'ın bu yazılarında açıkça görülüyor ki; O, Osmanlı ordusu içerisindeki askerleri kışkırtmak değil aksine, isyan eden askerleri yatıştırmak istemiş ve bunun için çabalamıştır.

5.12. Cemiyetlere İhtâr-ı Mühim (Cemiyetlere Önemli Bir Hatırlatma)

20 Nisan 1909 tarihinde *Volkan*'ın son sayısında yayınlanmıştır. İktidarda bulunan İTC'nin idarecileri arasında muzır ve muhalif fikir cereyanlarının bulunduğundan haberdar olan Bediüzzaman Said-i Kürdi, *Cemiyetlere İhtâr-ı Mühim* adıyla çıkan yazısında bu fitne ve anarşinin milletin ahengini bozmaması için, hatırlatmalarda bulunmakla²²¹ birlikte partileri ve cemiyetleri uyarak Meşrutiyet'e sahip çıkılmasını istemektedir.²²²

5.13. Sadâ-yı Vicdan (Vicdanın Gür Sesi)

Bediüzzaman Said-i Kürdi'nin 20 Nisan 1909 tarihinde *Volkan* gazetesinin son sayısında *Asâkire Hitap* ve *Cemiyetlere İhtar-ı Mühim* adlı yazıları ile birlikte yayınlanmış olan çok kısa bir metindir. İttihad-ı Muhammedî (a.s.m.) adının umumun hakkı olduğunu ve tahsis kabul etmediğini ifade eden bir yazıdır.²²³ Bediüzzaman, *Volkan* gazetesinin bu son sayısında (110. sayı) askerlere, cemiyetlere ve vicdanı olan herkese İttihad-ı Muhammedî Cemiyeti azasından sıfatını da kullanarak (Bkz. Tablo 1) tavsiyelerini sürdürür.²²⁴

6. Bediüzzaman Said-i Kürdi, İMC ve 31 Mart Hadisesi Üzerine Kısa Bir Değerlendirme

Osmanlı Devleti'nin son dönemine damgasını vuran bu isyanla ilgili aradan geçen uzun senelere rağmen, hala birçok aydınlatılmamış nokta bulunmaktadır. Fakat burada isyanla ilgili kesin bir nokta Be-

lat, Onur Atalay, *Alim ve Düşünür Olarak Bediüzzaman*, ed. A. Cüneyd Köksal, Haz. İbrahim M. Abu-Rabi (İstanbul: Etkileşim, 2006), 44.

218 Badıllı, *Bediüzzaman Said-i Nursi Mufasssal Tarihçe-i Hayat Cilt I*, 388.; Sağlam, *Nutuk ve Makaleler (1908-1920) Şerh ve İzahlar*, 339.

219 Kaygusuz, “Eski Said dönemi eserlerinin telifi, tanzimi, tarih sıralaması, neşri ve kısa muhtevası”, 101.

220 Düzdağ, *Volkan Gazetesi 1908-1909*, 537.

221 Kaygusuz, “Eski Said dönemi eserlerinin telifi, tanzimi, tarih sıralaması, neşri ve kısa muhtevası”, 99.

222 Canlı-Beysülen, *Zaman İçinde Bediüzzaman*, 160.

223 Kaygusuz, “Eski Said dönemi eserlerinin telifi, tanzimi, tarih sıralaması, neşri ve kısa muhtevası”, 99.

224 Akgündüz, *Arşiv Belgeleri Işığında Bediüzzaman Said Nursi ve İlmi Şahsiyeti-I*, 613.

diüzzaman Said-i Kürdi'nin bu isyanı çıkartanlar arasında olmadığıdır.²²⁵ Bilakis, isyan eden askerleri: subaylarına itaat etmeleri, kışlalarına geri dönmeleri hususunda ikna etmeye çalışmıştır. Bütün bu gelişmelere rağmen, Selanik'ten gelen Hareket Ordusu'nun düzeni yeniden sağlamaya yönelik uyguladığı ağır tedbirlerden Bediüzzaman Said-i Kürdi'de payını aldı. Yüzlerce kişi gibi oda tutuklandı ve askeri mahkemeye (Divan-ı Harb-i Örfî) çıkarıldı. Tutuklanmasına gerekçe olarak, insanları isyan etmeye kışkırtmakla suçlanan İttihad-ı Muhammedî Cemiyeti'ne üye olması gösterildi ancak mahkemede yaptığı savunmanın hemen sonrasında beraat kararı çıktı ve serbest bırakıldı. Birçok tutuklunun serbest bırakılmasını da sağlayan bu savunma²²⁶ Liceli Kürdizade Ahmed Ramiz'in yazdığı bir önsöz ile birlikte *İki Mekteb-i Musibetin Şehadetnamesi yahut Divan-ı Harb-i Örfî ve Said-i Kürdi* adıyla 1909 (H.1327) yılında yayınlandı. 1910'da (H.1328) ise ikinci baskısı yapıldı.²²⁷ Hurşit Paşa'nın reisliğindeki Divan-ı Harb-i Örfî birçok kişiyi astıkları halde Bediüzzaman Said-i Kürdi hakkında yapılan tahkikatta beraatine karar vermesi dikkat çekicidir. Eğer Bediüzzaman'ın en ufak bir dahli olmuş olsaydı, birçok kişiyi asan Divan-ı Harb-i Örfî onu da astra-bilirdi.²²⁸ Mahkeme heyetinin, ayaklanmadan sorumlu tutulan İMC'nin, üyesi ve Volkan gazetesinin yazarı olan Bediüzzaman Said-i Kürdi'yi beraat ettirip serbest bırakması, onun gerçekten de isyan kışkırtıcılığı ile bir ilgisinin olmadığına en kesin ispatını teşkil eder.²²⁹ Bu nedenle Bediüzzaman Said-i Kürdi'nin 31 Mart Hadisesi'ne karıştığı şeklinde ki tezler gerçekçi olmayıp hakikati yansıtmamaktadır.²³⁰

Sonuç

II. Meşrutiyet'in ilanı ile birlikte gelen basın özgürlüğü içinde Derviş Vahdetî, Volkan gazetesini çıkarmaya başlamıştır. Volkan gazetesi, Meşrutiyet taraftarı, hürriyet savunucusu ve istibdat karşıtı bir gazete olarak ortaya çıkmıştır. Dini (İslami) tonlara sahip siyasi bir gazetedir. Bediüzzaman Said-i Kürdi; bu dönemdeki birçok dindar aydın, ilim adamı ve alim gibi hürriyet ve Meşrutiyet taraftarı idi. Meşrutiyet-i meşrua olarak ifade ettiği şeriat dairesinde Meşrutiyet idaresinin kurulması ve hürriyet-i şer'î olarak ifade ettiği şeriat ile sınırlandırılmış hürriyet için çalışmış ve bunu gaye edinmiştir. Volkan gazetesinde yazdığı yazılarında bu görüşlerini net bir şekilde ifade etmiştir. Bediüzzaman, *Beyânülhak* ve *Sırat-ı Müstakim* gibi yayın organlarının olduğu bir dönemde Volkan'da yazmıştır. Bediüzzaman'ın *Sırat-ı Müstakim* ya da *Beyan'ül-Hak* değil de Volkan'da yazılarını yazıyor olmasında Volkan'ın günlük bir gazete olması, siyasi meselelere daha fazla müdahil olması ve bu yönüyle gündem oluşturabilmesinin ve ciddi bir takipçi kitlesine sahip olmasının etkili olduğu ileri sürülebilir. Volkan, aktivist kişiliği ile öne çıkan ve muayyen bir gaye ile İstanbul'a gelen Kürt bir alim olarak Bediüzzaman'ın maksatlarını gerçekleştirmeye uygun bir mecra sunmuştur. *Sırat-ı Müstakim* ve *Beyan'ül-Hak* ise Meşrutiyet taraftarı olsalar da günlük değildirler, halka değil seçkinlere hitap ederler ve Bediüzzaman'ın görünürlüğünü perdeleyecek kadar çok yazarlıdırlar.

Bediüzzaman Said-i Kürdi hakkında varılan sonuçlardaki en büyük kanıt şüphesiz ki onun yazdığı makalelerdir. Selanik'ten gelen Hareket Ordusu'nun yaklaşması, olayların İttihad-ı Muhammedî Cemiyeti aleyhine gerçekleşmesi durumunda bile Bediüzzaman, duruşunu bozmamış 20 Nisan 1909 tarihli Volkan'ın son sayısında peşi sıra yayınlanan üç makalesinin sonuncusu olan *Sada-yı Vicdan*'ın altına yazmış olduğu İttihad-ı Muhammedî Cemiyeti azasından Bediüzzaman Said-i Kürdi imzası onun duruşunu göstermiştir. Diğer yandan Derviş Vahdetî'nin Volkan gazetesinde neşrolunan yazılarından ve taşıdığı İslami tonlar ve kullandığı dini referanslar ile birlikte İttihad-ı Muhammedî Cemiyeti'nin Volkan gazetesi üzerinden yaptığı açıklamalardan Derviş Vahdetî'nin ve kurucusu olduğu İMC'nin Meşrutiyet karşıtı olmadığı bilakis şeriat dairesinde Meşrutiyet'i ve hürriyeti savunduğu görülmektedir. Bediüzzaman Said-i Kürdi'nin şeriat-Meşrutiyet uzlaşısına ve şeriat ile sınırlandırılmış hürriyet (hürriyet-i şer'î) görüşlerinin paralelinde görüşleri

225 Weld, *Bediüzzaman Said Nursi Entelektüel Biyografisi*, 91.

226 Weld, *Bediüzzaman Said Nursi Entelektüel Biyografisi*, 91-92.

227 Canlı-Beyşülen, *Zaman İçinde Bediüzzaman*, 163.; Zınar, *Said Kürtlüğün Kayıp Risalesi*, 118.

228 Eşref Edip, *Risale-i Nur Muarızı Yazarların İsnatları Hakkında İlmi Bir Tahlil*, 72.

229 Düzdağ, *Yakın Tarih Yazıları*, 167-168.

230 Rohat Alakom, *Unutulmuşluğun Bir Öyküsü: Said-i Kürdi* (İstanbul: Fırat yayınları, 1991), 40.

benimsemiş olan Vahdetî'nin hürriyet ve Meşrutiyet'e düşman biri olmadığı yayın hayatı boyunca Volkan gazetesinde yazdığı yazılardan anlaşılmaktadır.

İttihad-ı Muhammedî bütün Müslümanların hedefi ve gayesi olan İslam birliğidir. Bediüzzaman İttihâd-ı Muhammedî'yi Hz. Muhammed'in önderliğinde bütün Müslümanları içine alan bir manada ifade etmiştir. Resmi bir cemiyet olarak kurulan İttihâd-ı Muhammedî ise Bediüzzaman'ın tasavvur ettiği İttihad-ı Muhammedî'nin bir katresi bir mukaddimesidir. İMC'nin şeriat temelinde meşrutiyetçi çizgide durduğu, Meclis-i Mebusan'da yapılacak olan kanunların şeriata uygun olmasını gaye edindiği, Müslümanlar arasında gerçek manada teorik ve pratik olarak birliği savunduğu görülmüştür.

31 Mart Hadisesi'nde Bediüzzaman Said-i Kürdi, isyan eden askerlere: şeriat dairesinde ulülemre itaat farzdır. Ulülemriniz ve üstadınız zabitlerinizdir diyerek subaylarına itaat etmeleri, kışlalarına geri dönme-leri hususunda ikna etmeye çalışmıştır. Bu hadisede yatıştırıcı ve müspet bir rol oynadığı görülmektedir. Hurşit Paşa'nın reisliğindeki Divan-ı Harb-i Örfî'nin, ayaklanmadan sorumlu tuttıkları İMC'nin, üyesi ve Volkan yazarı olan Bediüzzaman Said-i Kürdi'yi suçsuz bulup serbest bırakması, kendisinin isyan kışkırtıcılığı ile bir alakasının bulunmadığının kanıtıdır.

Bediüzzaman Said-i Kürdi'nin, Volkan'ın on beş farklı sayısında yazıları yer almıştır. Bediüzzaman Said-i Kürdi ifade edilen bu yazılarında soğukkanlı, açıklayıcı, eleştirel ve yumuşak bir üslup kullanmakla birlikte daha çok İttihad-ı Muhammedî Cemiyeti üzerinde durmuş, İMC'ye yönelik eleştirileri ve itirazları izale etmeye çalışmıştır. Bu yazılarında İslamiyet'in yüceliği, hürriyetin İslam'daki önemli konumu, Meşrutiyet'in anlam ve önemi, Kürt meselesi, eğitim, medrese, Osmanlılık, hilafet gibi dönemin dini, siyasi ve içtimai mevzularına değindiği görülmektedir. Bediüzzaman'ın Tablo 1'de ifade edildiği üzere Volkan gazetesindeki makaleleri incelendiğinde tek bir imza kullanmayıp sırasıyla Bediüzzaman Said-i Kürdi, Bediüzzaman-ı Kürdi Said, Bediüzzaman-ı Kürdi, İttihad-ı Muhammedî'nin en küçük efradından Bediüzzaman-ı Kürdi Said, İttihad-ı Muhammedî Cemiyeti Azasından Bediüzzaman Said-i Kürdi imzalarını kullandığı görülmektedir.

Kaynakça

- Acar, Ahmet. *İttihad-ı Muhammedî Cemiyeti ve Bediüzzaman Said Nursi*. İstanbul: Süeda yayınları, 1. Baskı, 2020.
- Akgündüz, Ahmed. *Arşiv Belgeleri Işığında Bediüzzaman Said Nursi ve İlmi Şahsiyeti-1*. İstanbul: Osmanlı Araştırmaları Vakfı, 2013.
- Alakom, Rohat. *Unutulmuşluğun Bir Öyküsü Said-i Kürdi*. İstanbul: Fırat Yayınları, 1991.
- Albayrak, Sadık. *31 Mart Gerici Bir Hareket Mi? İrtica'nın Tarihçesi 1*. İstanbul: İz Yayıncılık, 2. Baskı, 2015.
- Aydinkaya, Fırat. *Bediüzzaman'ın Hançeri*. İstanbul: Avesta, 1. baskı, 2020.
- Ayhan, Halis. "Cem'iyet-i İlmiyye-i İslâmiyye" *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 7/332-333. İstanbul: TDV Yayınları, 1993.
- Babacan, Hasan– Karaman, Mehmet Ali. *Said Nursi Siyaset ve Devlet*. Ankara: Altınpost Yayınları, 1. Basım, 2013.
- Badıllı, Abdülkadir. *Bediüzzaman Said-i Nursi Tarihçe-i Hayat*. Cilt I. İstanbul: Üçelmas Yayıncılık, 1990.
- Bektaş, Ekrem. "Beyan'ül-Hak". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 6/34-35. İstanbul: TDV Yayınları, 1992.
- Canan, İbrahim. *Bediüzzaman'ın Fikri Programı Üzerine Bir Analiz*. İstanbul: Nesil Yayıncılık, 3. baskı, 2008.
- Canlı, Cemalettin–Beysülen, Yusuf Kenan. *Zaman İçinde Bediüzzaman*. İstanbul: İletişim, 1. Baskı, 2010.
- Ceylan, Nurettin. *Gerçeğin Aynasında Bediüzzaman*. İstanbul: Nesil Yayınları, Şubat 2016.
- Düzdağ, M. Ertuğrul. "Volkan". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 43: 123-125. İstanbul: TDV Yayınları, 2013.
- Düzdağ, M. Ertuğrul. *Volkan Gazetesi 1908-1909*. İstanbul: İz Yayıncılık, 1992.
- Düzdağ, M. Ertuğrul. *Yakın Tarih Yazıları*. İstanbul: İz Yayıncılık, 2. Baskı, 1997.
- Fergan, Eşref Edip. *Risale-i Nur Muarızı Yazarların İsnatları Hakkında İlmi Bir Tahlil*. İstanbul: Ülkü Matbaası (Sebilürreşad Neşriyatı), 1965.
- <https://sorularlarisale.com>, "Bediüzzaman'ın Bildiği Diller Nelerdir?". Erişim Tarihi 03.08.2024. <https://sorularlarisale.com/bediuzzamanin-bildigi-diller-nelerdir>
- İslamcı Dergiler Projesi. <<https://idp.org.tr>>. Erişim 15 Şubat 2022. <https://katalog.idp.org.tr/sayilar/4456/10-sayi>
- Karaman, Mehmet Ali. "Yandaşıktan Muhalefete Volkan Gazetesi" *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 24/4 (Aralık 2022), 1573-1591.
- Kaygusuz, İbrahim. "Eski Said dönemi eserlerinin telifi, tanzimi, tarih sıralaması, neşri ve kısa muhtevası". *Köprü Dergisi*, 117(Kış 2012), 91-111.
- Kılınç, Kadir- Pay, Salih. "II. Meşrutiyet Dönemi İlmiye Sınıfının Siyasi Mücadelesi". *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 31/1 (Haziran 2022), 243-263.
- Kurşun, Zekeriya–Kahraman, Kemal. "Derviş Vahdeti". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. IX /198-200. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yay, 1994.
- Melayê Cizîrî. *Divan*. çev. İlhami Sidar. İstanbul: Ayrıntı Yayınları, birinci baskı (ek), Nisan 2021.
- Menek, Abdülkadir. *Bediüzzaman Said Nursi İstanbul Hayatı*. İstanbul: Sebat Yayınları, 2017.
- Mutlu, İsmail. *Bediüzzaman'ın Görüşleri Işığında İslam ve Hürriyet*. İstanbul: Mutlu Yayıncılık, 1993.
- Mutlu, İsmail. *Sorularla Bediüzzaman Said Nursi (2)*. İstanbul: Mutlu Yayıncılık, 1995.
- Nursi, Said. *İçtimai Dersler*. İstanbul: Zehra Yayıncılık, 2013.
- Nursi, Said. *İçtima-i Reçeteler – II*. İstanbul: Tenvir Neşriyat, 2024.
- Ölmez, Adem. *Uzun Yürüyüş*. İstanbul: Nesil Yayınları, 2012.
- Resulan, Osman. *Bediüzzaman'ın Volkan Yazıları*. İstanbul: Nübihar, 1. Baskı, 1994.
- Sağlam, Bahaeddin. *Nutuk ve Makaleler (1908- 1920) Bediüzzaman Said Nursi Şerh ve İzahlar*, İstanbul: KLMN Yayınları, 2015.
- Şahiner, N. *Bilinmeyen Taraflarıyla Bediüzzaman Said Nursi*. İstanbul: Yeni Asya Yayınları, 1991.
- Vahide, Şükran. "Said Nursi'nin Entelektüel Biyografisine Doğru". çev. İbrahim Kapaklıkaya, Ercüment Asil, Vildan Canpolat, Onur Atalay. Alim ve Düşünür Olarak Bediüzzaman. Ed. İbrahim M. Abu-Rabi. 33-76. İstanbul: Etkileşim Yayınları, 1. Basım, 2006.
- Weld, Mary F. *Bediüzzaman Said Nursi Entelektüel Biyografisi*. İstanbul: Etkileşim Yayınları, 1. Baskı, 2006.
- Yıldırım, Ömer. "İttihad-ı Muhammedî, Volkan ve Bediüzzaman". *DAVA Dergisi*, Sayı: 72-73 (Nisan-Mayıs 1996), 16-17.
- Zınar, Muhyiddin. *Said; Kürtlüğün Kayıp Risalesi*. İstanbul: Nübihar Yayınları, 3. Baskı, 2022.